

BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM

Menni vagy maradni?
**Az immobilitás motivációi közötti különbségek Nógrádkövesd és
környékén**

ONDRIK SZONJA

TDK dolgozat

Témavezető:
DR. VARGA ÁGNES
egyetemi tanársegéd

BUDAPEST
2021

TARTALOM

I.	BEVEZETÉS.....	3
II.	AZ (IM)MOBILITÁST MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK ÉS KAPCSOLATUK	4
II.1.	Társadalmi és térbeli egyenlőtlenségek szerepe a (im)mobilitásban	4
II.1.1.	<i>Az im(mobilitás) fajtái és az azt meghatározó tényezők</i>	<i>4</i>
II.1.2.	<i>Erőforrás vagy romantizált vidéki lét, avagy a térbeli korlátok.....</i>	<i>9</i>
II.1.3.	<i>A társadalmi osztály meghatározó szerepe.....</i>	<i>11</i>
II.2.	Társadalmi tőke hálójában vidéken	12
III.	KUTATÁS FÖLDRAJZI KERETE ÉS MÓDSZERTANA.....	16
III.1	A vizsgált térség immobilitási szempontból meghatározó jellemzői	16
III.2.	A kutatás módszertana: adatgyűjtés és a minta	18
III.3	Hipotézisek	28
IV.	NÓGRÁDKÖVESD ÉS TÉRSÉGÉNEK NÉPESSÉGMEGTARTÓ KÉPESSÉGÉNEK DIMENZIÓI	30
IV.1.	Társadalmi tőke egyes típusainak jelentősége a vizsgált térség népeségmegtartó erejében.....	30
IV.2.	A társadalmi osztály, mint magyarázó változó	37
IV.3.	A településhierarchiában elfoglalt hely és a lakosság mobilitással kapcsolatos attitűdjének összefüggései.....	41
IV.4	A vidéki élet idillikusságának és elzártságának a kettősége	46
V.	ÖSSZEFOGLALÁS	49
VI.	IRODALOMJEGYZÉK.....	50
VII.	MELLÉKLETEK	54

I. BEVEZETÉS

Míg napjaink egyik legégetőbb problémájával, a vidéki falvak elnéptelenedésével számtalan kutatás és az azok alapján készült publikációk széles spektruma foglalkozik, addig a hazai szakirodalom kevesebb figyelmet szentel a helyben maradókra, akik a mobilitás helyett éppen az immobilitást választották. A döntés mögötti okok sokszor árnyaltabbak, mint gondolnánk. Az egyéni döntések lehetnek önkéntesek, de akár éppen az egyéni kompetenciák és lehetőségek hiánya szab gátat az elköltözésnek. A téma kutatása, vagyis az ott maradt generáció motivációinak megismerése közelebb vihet bennünket a vidéki elvándorlásról alkotott képünk árnyalásához, annak mérsékléséhez.

Az egyéni döntések hátterében sokszor az ésszerűség és az érzelmek keveredése zajlik le. Hiszen, ahogy az érzelmek erősítik a kötődést, fontos tisztába lenni az adott térség gazdasági lehetőségeivel. Milyen költségekkel jár egy-egy helyhez kötő előny elvesztése az elköltözéssel, vagy a helyben maradással milyen előnyökhöz juthatnak? A motivációk közötti különbség tétel is sokat elárul az adott település népességéről. Vajon a családi kötelék és az idilli falusi élet felülírja a gazdasági érdekeket?

Kutatásomban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy vajon kimutathatók-e lényegi különbségek az immobilitás motivációi között a mintatérsgben. Ennek kapcsán a szakirodalom tükrében feltérképeztem a főbb elméleti kereteket, az egyénre ható mikro-és makro tényezők közötti különbségeket. Bemutatom az egyén szempontjából azt a négy „választható” mobilitási lehetőséget, amely meghatározza összességében az egyén lehetőségeinek és vágyainak a találkozását. Míg empirikus kutatásomban a kérdőívek és mélyinterjúk segítségével arra kerestem a választ, hogy a három fő kutatási területem: az egyén kapcsolatainak szerepe-család, barátok, a közösség ereje; a társadalmi osztály szerepe- beszélt nyelvek, iskolai végzettség, anyagi korlátok; a falu szerepe – térbeli egyenlőtlenségek; a falvak fejlettsége, a vidéki lét milyen megtartó erővel bír.

Kutatásom földrajzi keretét Nógrádkövesd és a környező települések adták, amelyet a kutatási kérdés szempontjából azért tartok jó mintatérsgnek, mivel itt is megfigyelhető az elvándorlás azonban az messze elmarad a megyei és regionális átlagtól. Ugyanakkor nem a mélyszegénység településekre jellemző alacsony elvándorlási hajlandóság és annak kísérőjelenségével állunk szemben, hiszen a térségben az egy főre jutó jövedelem az országos átlaghoz közeli.

Ezúton szeretném megköszönni az interjúalanyaimnak, a konzulensemnek, Varga Ágnesnek és Moksony Ferencnek (aki segített kiigazodni a regressziók világában) , hogy hozzájárultak a TDK dolgoztam létrejöttéhez.

II. AZ (IM)MOBILITÁST MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK ÉS KAPCSOLATUK

A társadalom térbeli mobilitásának okai térben és időben változnak, mértékét különféle társadalmi tényezők befolyásolják. Ennek következtében az egyik legsúlyosabb probléma a lakosság kivándorlása a falvakból, a vidéki területek elhagyása. Ezzel ellentétes folyamatnak tekinthető az immobilitás. Milyen tényezők befolyásolják a vidéki lakosok helyben maradását, melyek ezek a fő motivációk, amelyek arra sarkalják a lakosságot, hogy helyben maradjanak, ahelyett, hogy elvándoroljanak? Szakdolgozatomban a fő motivációkat és az ezek közti különbségekre keresem a választ és, hogy miként függnek össze az egyének osztályhelyzetével, kapcsolataikkal, a falu idillikusságával és a mezőgazdaság szerepével.

II.1. Társadalmi és térbeli egyenlőtlenségek szerepe a (im)mobilitásban

Az immobilitásra ható tényezők épp úgy, olyan árnyaltak, mint a migrációt kiváltó okok. Figyelembe kell venni az adott térség fejlettségét vagy éppen fejletlenségét, a benne rejlő erőforrásokat, a szolgáltatások minőségét, hiszen ezek éppúgy befolyásolják a helyben maradást, mint ahogy erősítik az elvándorlást. Azonban a térbeli egyenlőtlenségek mellett fontos az egyének kompetenciáinak és lehetőségeinek megismerése. A társadalmi egyenlőtlenség beágyazottsága az egyéni döntésekbe, az egyéni szubjektív szempontok figyelembevétele, és az ezekre ható külső tényezők megismerése és együttes értelmezése közelebb hozhatja az olvasókat, a motivációk mélyebb megértéséhez.

II.1.1. Az im(mobilitás) fajtái és az azt meghatározó tényezők

A nemzetközi szakirodalomban számos (szak)kifejezést használnak azokra, akik inkább a helyben maradást választották, mint például *„non-migrants, stayers, the left-behind, the immobil* (SCHEWEL 2019). A szavak jelentéstartalma között árnyalatbeli különbségek vannak csupán. Abban is fontos különbséget tenni, hogy az „immobilok” (the immobil), milyen migrációs tevékenységet nem végeznek (SCHEWEL 2019). A migráció nem feltétlenül országhatár átlépésével jár, történhet régió-, település-, megyehatárok átlépésével is, amikor már értelmét nyeri az elvándorlás fogalma.

Érdekes megjegyezni, hogy a funkcionalista és a neoklasszikus elméletek alapján éppen, hogy az immobilitás lenne a normális állapota a társadalomnak és a migráció, a mobilitás, pedig, abnormális cselekedetként jelenik meg (SCHEWEL 2019). Az eltérés gyökere abban rejlik,

hogy a funkcionális elméletekben a társadalom a stabilitás fenntartása érdekében működik. A társadalmat társadalmi intézmények alkotják, amelyek különböző funkciókat töltenek be. Ilyen intézménynek számít a család, a gazdaság, az iskola, a vallás, amely segíti fenntartani ezt a rendet és elősegíti a termelékenységét is (COLE 2020). Akárcsak a család, egyik legfontosabb társadalmi funkciója a reprodukciós képesség ezzel biztosítva a „társadalom újratermelődését”. A helyben maradás elősegíti a település demográfiai egyensúlyának fennmaradását, emellett az egyén számára is számos pozitív előnnyel jár. A családtagok között megmarad a szoros kapcsolat, amelyben egymásra támaszkodnak és kölcsönösen segítik egymást, akár gazdasági támaszt nyújtva éppen ezért a család jelenléte anyagi biztonságot ad, emellett ellátja az idősök gondozását és ápolását. Ha nem működik megfelelően ez a fajta funkció, akkor ez a stabilitás felborul és problémákat eredményez. Így maga a funkcionális nem támogatja a társadalmi változásokat, nem ösztönzi az egyéneket a környeztük megváltoztatására (COLE 2020).

Az immobilitás azért is helyezkedik el a mobilitás határvonalán, hiszen erősen dominál benne az a fajta metanarratív elmélet, mi szerint az ember és a társadalom természetesen folytat otthonülő és nomád életmódot. Ez a fajta „szedentarizmus szemlélet”¹ állítja, hogy az embernek az alapvető vágya és az ideális állapot az, hogy „legyökerezzen” valahol (rootedness of people) (MALKIKI 1992; SCHEWEL 2019).

Társadalomtudományi szinten az immobilitással foglalkozó terület 2006-ban kapott nagyobb hangsúlyt (VÁRADI 2020). CARLING (2002) elmélete alapján a mobilitásra való törekvést két szintre lehet osztani, *makro- és mikroszintekre* (1. táblázat).

Makroszinten a törekevés elsősorban a kivándorlási környezetre vonatkozik, amely magában foglalja a közösségi, gazdasági, politikai tényezőket. Az egyes területek (ERDŐSI 2002) értékét egyre jobban meghatározza az élet minősége, amely most már nemcsak a gazdasági és az anyagi javak színvonalát jelenti, hanem emellett fontos helyet kaptak a „puha tényezők”, amelyek növelni tudják az adott térség versenyképességét. Ilyen „puha tényezőnek” tekintjük magát a „természeti és az épített környezetet, a táj arculatát, a művészeti értékeket, a kulturáltságot és a népesség mentális állapotát” (ERDŐSI 2002, p.2). Továbbá a minket körülvevő környezet minősége egyre jobban felértékelődik és a lakosságban is megfogalmazódik egyfajta környezetérzékenység. Nagyobb figyelmet fordítanak egy olyan

¹ „A szedentarizmus normálisnak tartja az állandóságot, a közelséget és a meggyökerezettséget, és abnormálisnak tekinti a távolságot, a változást és a helynélküliséget” (Sheller, Urry 2006, 208.). A szedentarizmust gyakran kötik Heideggerhez, aki számára a *wohnen* (lakni egy helyen) koncepciója a folyamatos, nyugalmas, békés tartózkodást, az otthonnal való elégedettséget jelenti (Sheller, Urry 2006, 208.). „(Váradi 2020, p:135).

„kulturális millióre”, amely, megkímélt a szennyeződéstől és a különféle ember okozta természeti károktól (ERDŐSI 2002).

A földrajzi elhelyezkedés és az infrastruktúra fejlettsége egy nyomós érv lehet a helyben maradás mellett. Azonban van, hogy ez nem pusztán saját döntés jóval inkább a lakosságon kívül eső okok miatt kényszerülhet vidéken maradni, vagy ragadni a lakosságot. A közlekedési hálózat fejlettsége hozzájárul a regionális elérhetőség mértékéhez (ERDŐSI 2002). A megközelíthetőség (LENGYEL-DEÁK 2001) elsősorban a gazdasági tényezőkön fejt ki a hatását. ERDŐSI (2002) elgondolása alapján a közlekedési hálózat fejlettsége az, amely akár hatékonyan működtetheti, mind a gazdasági és társadalmi szinteket, hiszen a régió központja vagy alközpontjainak könnyű elérése meghatározza az életminőség színvonalát (ERDŐSI 2002). Akárcsak vidéken a közutak minősége és a közlekedési hálózat kiépítése lehet az egyik olyan ok, ami maradásra kényszerítheti az ottlakókat. Ahol nem jellemző a fejlett tömegközlekedés, könnyen elzárja a lakosokat annak a lehetőségétől, hogy elhagyják lakhelyüket és napi szinten ingázzanak.

Makroszinten érvényesülnek még a különböző önkormányzati vagy politikai intézkedések, mint például a helyi szociális juttatások, amelyek mérsékelik az egyén elvándorlási hajlamát. Azonban az társadalmi csoport sérülékenysége növelheti a helyben maradást vagy a migráció mértékét. VÁG (2010) szerint a migrációs folyamatok nem szűkíthetők le csak a környezeti szempontokra, hiszen szoros kölcsönhatásban áll, mind a gazdasági, szakpolitikai intézkedésekkel és társadalommal, így a szegénység és a környezeti egyenlőtlenség erőteljesen meghatározó szempont.

Mikroszinten leginkább arra irányul a kérdés, hogy ki szeretne menni és maradni. Ezen a szinten számos egyéni jellemző meghatározza a választ, mint, a nem, család, társadalmi státusz, iskolázottság. SISKÁNE és szerzőtársainak (2017) tanulmánya alapján többek között azt is megállapítható, hogy az egyén szubjektív tényezői is hatással vannak a mobilitásra, mint például a különböző családi és rokon kapcsolat szorossága, a helyi munkahely megbízhatósága és a munkahelyi kapcsolatok kiterjeszkedésének a mértéke. Azonban, az egyéni tényezőket a társadalmi kontextus tükrében kell értelmezni. A legtöbb kutatás kihagyja vagy nem szentel akkora figyelmet a nem gazdasági ösztönzőknek, pedig sokszor a maradás ellentmond a gazdasági szempontból releváns migrációnak. Szintúgy SCHEWEL (2019) elmélete alapján, ilyen ösztönző lehet a közösség ereje vagy egyén közösségi csoportjai. STOCKDALE ÉS HAARTSEN (2018) alapján sokszor negatív értelemben tüntetik fel azokat, akik helyben maradtak, leginkább a rurális térségekre vonatkozóan. Azonban az olvasottak, és az eddigi tanulmányaim és tapasztalataim alapján úgy gondolom, hogy a vidéki immobilitás mérsékeli a

vidéki falvak elnéptelenedését, ezzel gátolja, hogy felboruljon a demográfiai egyensúly a falvakban. Emellett, az ott maradtak nagyobb mértékben számíthatnak egymás segítségére, amely megkönnyíti a helyi boldogulást. Maga a migrációs hajlam az (VÁG 2010) „egyéni adaptáció” szemszögéből is értelmezhető. Ilyen például az egyén anyagi jóléte, a tehetősebb egyének nagyobb valószínűséggel képesek alkalmazkodni a megváltozott környezeti feltételekhez, mint az alacsonyabb anyagi biztonsággal rendelkezők (VÁG 2010). A mikro-és makroszintű migrációs teóriák a racionális döntésnél gyökereztek le, amelyek tisztán gazdasági és költséghatékony előnyöket mérlegelik a döntéseik során (MASSEY ET AL 2002; VAN HOUTEM – VAN DER VELDE 2003; SCHEWEL 2015). Ha az előnyök többsége túlszárnyalja az elvándorlást, akkor megtörténik a migráció, azonban, ha ezeknek az előnyöknek az elérése többlet költségekkel jár, akkor az egyének inkább maradnak (HAMMAR – TAMAS 1997 id SCHEWEL 2015).

Makroszint	Mikroszint
Kivándorlási környezet	Egyéni szubjektív tényezők
környezet minősége	nem
élet minősége	családi és rokoni kapcsolatok szorossága
földrajzi elhelyezkedés	iskolázottság
Gazdasági tényezők	társadalmi státusz
infrastruktúra fejlettsége	kapcsolatok kiterjesztésének mértéke
Politikai tényezők	helyi munkahelyi megbízhatóság
önkormányzati intézkedések	közösség ereje
szakpolitikai intézkedések	anyagi jólét

1. táblázat: A mobilitást makro-mikro szinten befolyásoló tényezők

Forrás: Carling; Erdősi; Lengyel-Deák; Vág Siskáné és szerzőtársai; Schewel alapján saját összeállítás

Ezzel szemben CARLING (2002) elmélete a törekvés és az erre való képesség modelljét (aspiration and ability model) veszi alapul az immobilitás magyarázójaként. Ahol a modell első lépcsője, hogy először megfogalmazódik az egyénben a vágy a mobilitásra, a második lépcsőfok, pedig, hogy ennek a vágnak meg is kell valósulnia valahogy. CARLING (2002) csupán három kategóriát határoz meg. Az első a mobilitás (mobility), amikor a lehetőségek, vágy és a képességek is meg vannak, ahhoz, hogy valaki az elvándorlás mellett döntsön. A második kategória a nem önkéntes immobilitás (involuntary immobility), amikor a vágy megfogalmazódik, de nem találkozik az egyén képességeivel és lehetőségeivel. A harmadik

kategória az önkéntes immobilitás (voluntary immobility), amikor csupán az egyén képességei adóttak, de nem kívánja kihasználni őket. Azonban SCHEWEL (2015) megfogalmaz egy negyedik kategóriát is, az alkalmazkodó vagy engedékeny immobilitást (acquiescent immobility), amikor sem a vágy, de az egyén képességei sem elegendőek ahhoz, hogy valaki az elvándorlás mellett döntsön. CARLING (2002) kategóriái SCHEWEL(2019) kiegészítésével pontosabb képet ad, az egyén lehetőségeinek és képességeinek összhangjáról.

Azonban CARLING (2002) kategóriáit nem lehet önmagukban értelmezni, hiszen annak megfelelően, hogy valaki a helyben maradás mellett dönt, akár önként vagy kényszerülve, kétségtelen, hogy különböző magyarázó változók befolyásolják a migrációs törekvésüket, mint például:

- *Az adott térség alapszolgáltatásainak, munkaerőpiaci lehetőségeinek szűkössége:* a migrációs törekvéseket szabályozza a hiányos oktatás, az írástudatlanság aránya, szegénység.
- *Az idegenkedés kockázata a potenciális migránsoktól:* annak ellenére, hogy az életkörülmények javulhatnak a mobilitást követően, a kockázata ennek a döntésnek elrettentő lehet.
- *Helyspecifikus előnyök, amik a migrációval elvesznének:* az érintettek lemondanak olyan helyspecifikus előnyökről, mint a helyi közösségi kötelékek, előzetesen elsajátított helyhez kötő képességek, tacit tudás, akár politikai és gazdasági előnyökről, amelyek hozzájárulnak az egyén boldogulásához és elvesznének a lakhely elhagyással.
- *Növekvő immobilitás:* az ott maradók számának növekedése arra bátorítja a többieket, hogy ők is ennek megfelelően cselekedjenek.
- *Diszkrimináció az újonnan jöttekkel a célhelyen:* a diszkriminációtól való félelem, a letelepedés után egy visszatartó erő (CARLING 2002; SCHEWEL 2019).

Ezeknek a tényezőknek a mértéke és együttállása összességében előrejelíti az egyén migrációs lehetőségeit. Éppen ezért fontos különbséget tenni a kényszerített (Forced) és az önkéntes (Voluntary) helyben maradás között. A migráció vagy éppen az immobilitás értelmezésében különböző tényezők csoportját fontos figyelembe venni az egyének döntéseinek értelmében. Az első olyan strukturális tényezők, amelyek magát a migrációs képességet, adottságot veszik alapul (a társadalmi, gazdasági helyzet az adott térségben és a célállomáson). A másik tényező, pedig ezeknek az adottságoknak a mérlegelése a maradás vagy

elvándorlás mellett. A végső döntést, azonban egyéni változók és belső ösztönző tényezők is befolyásolják (SCHEWEL 2019).

II.1.2. Erőforrás vagy romantizált vidéki lét, avagy a térbeli korlátok

Ha a vidékre asszociálunk ambivalens jellemzők juthatnak eszünkbe. Sokszor nehezen megmagyarázható, hogy ki mit is ért vidéki terület, vidéki lét, életforma alatt. Ez az ambivalencia magában hordozza az elmaradottságot, a helyi területek kihasználatlanságát, de mégis ez az „elhagyatott vidék” összekapcsolódik a nyugalommal, a természetközelséggel, és azzal a fajta romantizált vidéki léttel, ahol a város zajától elmenekülve feltöltődik az ember. Számos szakirodalom keresi a választ ennek a két érzelemnek az együttállására, melyik a dominánsabb az immobilitás értelmében.

A vidéki térségekben a mozdulatlansággal és az elmaradottsággal is magyarázhatók a különbségek (VÁRADI 2020). A periféria falvaiban vagy a „funkcióvesztett kisvárosokban” a mobilitási hajlandóság jóval kedvezőtlenebb, hiszen beszűkültek a mobilitási csatornák. Mobilitási csatornának nevezzük a különböző társadalmi státuszcsoportok, régiók és települések közötti csatornákat (SISKÁNÉ ET AL 2017). Magyarországon a területi egyenlőtlenség régóta fennálló jelenség, amely szétválasztja az országot akár centrum-periféria, de város és vidéki területek szempontjából is (GYÖRI-MIKLE 2017; JELINEK ET AL. 2020).

Az egyik legárulkodóbb tényező egy település és annak környékének helyzetéről az adott térség gazdasági, társadalmi egyenlőtlensége, avagy éppen a fejlettsége. Pontosabban CSEMEZ szerint (1996) a táj és az annak kihasználhatósága a társadalmi megítélés tükrében változik. Az érintetlen táj egyrészt értékes, de azért érintetlen mert az adott közösség nem használja, ezáltal a használat hiányából származó gazdasági javak is elmaradnak. A táj akkor lesz megtartó érték, ha a használatának hiányából keletkező hézagokat máshonnan pótolják megfelelő hosszútávú fejlesztéssel úgy, hogy összhangban kell lennie az adott térség természeti adottságaival és a felmerülő gazdasági és társadalmi igényekkel (BARÁTH ET AL. 2000). Azonban, hogy ez a tendencia folytatódjon, fontos a „lokális vagy térségi termelés” kihasználása és az ehhez kapcsolódó tudás helyes használata. (CAPELLO ET AL. 2009; USZKAI 2017). A vidéki térséget nagymértékben meghatározza a mezőgazdasági célú földhasználat, ebből vezethető le az egyfajta sajátos magatartás mód a vidéki lakosoknak (JANKOVICS et al. 2019). A mezőgazdasági termelés kihasználhatósága összefügg a vidéki tér jellemzőivel, a földhasználat és a birtokviszony megoszlásával és alakulásával (WOODS 2005 ID GYÖRI-MIKE 2017). A belterületekhez köthető gazdasági tevékenységek inkább magánjellegűek, akárcsak a

kiskerti gazdálkodás. A magyar falvak sajátossága a lakóházakhoz tartozó kiskertek, amelyek elsősorban a család önellátását biztosítják. Így könnyen megtermelik a saját maguknak a zöldségeket és gyümölcsöket, ezzel nem csak friss élelmiszerhez jutnak, de költséghatékony is, ami szintén egy fontos tényezője a helyben maradásnak. Emellett a föld érték és a gazdaságok munkalehetőséget biztosítanak az ott élőknek, amely mérsékeli az elvándorlást. Az adott térség mezőgazdasági jelentőségének növelése érdekében szükséges a megfelelő szaktudás biztosítása és a helyi adottságok megfelelő kihasználása. Egy adott térség sikeressége függ a helyi társadalomtól, hogy „mennyire hajlandók és képesek a lokális szereplők felkutatni ezeket az új lehetőségeket, fenntartható módon használni a helyi természeti kincseket, képesek-e a helyi társadalomban felhalmozott tudással értéket teremteni és mind ezek által gazdasági előnyökre szert tenni” (USZKAI 2017, p.132). Hiszen a jól működő helyi gazdaság és az intézményekbe vetett bizalom csökkenti a mobilitási hajlandóságot.

Míg a helyben maradásra ható tényezők közül a falu megfelelő földrajzi fekvése, a nagyobb városok közelsége, illetve az ott levő munkahelyekre történő napi ingázás lehetősége összefüggést mutat a nagyobb helyben maradási hajlandósággal (LONCSÁK 2019). A helyben maradást pozitívan befolyásolja az adott térség gazdasági fejlettsége, munkahelyek széles választéka és a különböző kedvező gazdasági tényezők, mint a megfelelő minőségű és mennyiségű szolgáltatások megléte, amely ellátja a településeket és biztosítja a központi funkciók meglétét (SISKÁNÉ ET AL. 2017). Ha helyben minden szükséges intézmény megtalálható, akkor az egyének elköltözési hajlandósága csökken (LONCSÁK 2019). Addig negatív értelemben inkább röghöz köti az ott élőket az infrastruktúra fejletlensége, hiszen nincs lehetőségük a település elhagyására (CSURGÓ 2013). Eddig a földrajzi adottságok és a mezőgazdaságból fakadó gazdasági lehetőségek és hiányok hatását ismertettem az immobilitás tükrében. Azonban a másik oldalon az immobilisára ható tényező önmagában a vidéki élet, mint jelenség és az azzal járó életforma.

Sokak a vidéki létet a vidéki idillikusság miatt választják. Mivel a vidéki lét idillikusságát szimbolizálja a falusi élet mindennapjai, amely összefonódik a természettel (HALFACREE-RIVERA 2012). Azok, akik a vidéki lét miatt választják ezt az életformát kedvelik a falusi-vidéki környezetet, a nem ember által kialakított természetet. Elsődlegesen ez magába foglalja a természet ritmusára történő hangolódást, ennek következtében az ember ténylegesen érzi és tapasztalja a körülötte zajló életet („feeling life”) (THRIFT 2003 id. HALFACREE-RIVERA 2012). Másodsorban a vidéki környezet közelebb hozza a természetet, bátorítja a növényekkel, állatokkal az „élettelennel” és más emberekkel kialakuló szorosabb és közelebbi kapcsolatot. Együttesen ezek a tényezők jó hatással vannak az ott élőkre (HALFACREE- RIVERA 2012). Egy

holland kutatás megállapította, hogy az adott térség kedvező környezeti tulajdonságai, a „vidéki idilli érték”, a kedvező lakhatás és az alacsony ingatlanárak, lakhatási költségek pozitívan korrelálnak a vidéken maradási szándékokkal (RIJCKER et al. 2012 id CZIBERE - KOVÁCH 2019).

II.1.3. A társadalmi osztály meghatározó szerepe

A társadalmi osztály meghatározza az egyén lehetőségeit. A társadalmi osztályt felépítő tényezők (iskolázottság szintje, anyagi helyzet beszélt nyelvek száma és akár a kulturális javak birtoklása) különbségeket hordoznak önmagukban. Éppen ezért ez a társadalmi egyenlőtlenség egyes társadalmi csoportokat maradásra kényszerít. A nem megfelelően birtokolt javak és erőforrások gátat szabnak az egyén szabad akaratának a mobilitási törekvésekre vonatkozóan. Így kulturális tőke különös fontossággal bír az immobilitás témakörének kutatásában.

BOURDIEU (1999) a kulturális tőkét három kategóriába sorolja: (1) az elsajátított tudás vagy személyes tulajdonságok, (2) a tárgyasult kézzel fogható kulturális javak, amik az egyént pozicionálják a társadalmi osztályokba, és (3) az intézményesült formában megjelenő tőke, mint az iskolázottság szintje (KOVÁCS-VÁRADI 2013; FARKAS 2013). Ilyen társadalmi tőke kategóriát alkot a „képesítési társadalmi tőke”, amelybe a szakképesítés, tudományos fokozatok vagy nyelvismeret, mint nyelvvizsgabizonyítvány megléte tartozik. Ez a fajta tőke megléte vagy hiánya növelheti az egyenlőtlenséget az adott társadalmon belül (FARKAS 2013). Épp ezért a településen maradást befolyásoló tényezőként jelenik meg az iskolai végzettség és a munkahely összefüggése (RÁCZ ET AL. 2006). Az alacsony iskolai végzettség növeli a szegénységi kockázatot, a hiányzó szakképesítés vagy szaktudás hátráltatja a munkavállalást, növelve a kiszorulás esélyét a munkaerőpiacon. Ez a kockázat szintúgy rávilágít az alacsony iskolai végzettség miatti képességek és megfelelő kompetenciák hiányára, amelyek nélkül nehezebb boldogulni a település/térség határain túl (VÁRADI 2015). A felerősödő szakadék növeli a szegénységben élő családok rugalmasságát a munkavállalás szempontjából, igyekeznek minden lehetőséget elvállalni, akár erdőn végzett munka vagy mezőgazdasági napszám, amely szintén a faluhoz köti őket (KOTICS 2013; VÁRADI 2015). A legszegényebb réteghez tartozók, akik nem rendelkeznek megfelelő anyagi javakkal, életvitelük nem teszi lehetővé a megfelelő körülmények biztosítását egy fizikailag és lelkileg egészséges életmód előteremtéséhez, jóval inkább immobilak (VÁRADI 2015) és korlátozottabbak a lehetőségeik (CZIBERE 2019). A mobilitásra való képesség vagy a megfelelő erőforrások nélküli társadalmi osztályt, akiket ezek a tényezők gátolnak a mobilitásban „mobility poor” rétegnek nevezi a szakirodalom (VÁRADI 2020).

A fiatalabb korosztálynak van talán a legnagyobb esélye a „kitörésre”, ha a tanulási vágy bennük van, kellő támogatást kapnak ehhez otthonról, és folytatják a tanulmányaikat felsőoktatási intézményekben. Ezzel együttesen a fiatalok másik csoportja reprezentálja a „sodródó fiatalok” jelenségét vidéken, ahol a fiatalok megelégsznek a középfokú végzettséggel és nem céljuk a továbbtanulás, a diploma megszerzése. Így a céljaik elérésében hiányoznak a megfelelő lépcsőfokok (BIHARI 2019). Ezzel ellentétben a felnőtt kori szerepek már jóval korábbi életszakaszban megjelennek (családalapítás, házasság, munkavállalás) ezzel is korlátokat szabva az egyéni migrációs döntéseknek (CZIBERE 2019).

Összeségében, a szegénység kockázata a vidéken élőket nagyobb mértékben sújtja, mint a városi térségekben lakókat (VÁRADI 2015). A szegénység mind a migrációt ösztönző, de az immobilitásra kényszerítő okként is értelmezhető. A súlyos depriváltságban élőknek a helyben maradás nem önálló döntés (CZIBERE –KOVÁCH 2019). A helyzet szomorúsága, hogy azok a fiatalok, akik rendelkeznek megfelelő kulturális javakkal nagyobb eséllyel választják az elvándorlást ezzel felborítva a falu demográfiai és társadalmi szerkezetét, hosszútávon gazdasági erőforrások elvesztését támogatva (VÁRADI 2015).

II.2. Társadalmi tőke hálójában vidéken

A társadalmi tőke klasszikus meghatározása Bourdieu és Coleman vonatkozásában nem más, mint az egyén közvetett vagy közvetlen kapcsolatainak erőforrása. Hozzájárul a célok eléréséhez, a közösségi haszon termeléséért felelős és egyfajta közösségi összetartó ereje is van (JUHÁSZ 2011). Ebben a fejezetben bemutatom, hogy a szomszédsági viszonyok beágyazottsága, a helyi intézményekbe vetett bizalom mértéke, a közösségi részvétel hogyan határozza meg, hogy az egyén mennyire érzi jól magát az adott közösségben. Ahol a bizalom mértéke magas, az egyén kapcsolatai szorosak, összeségében a társadalmi tőke szintje magas a helyi lakosok jobban érzik magukat éppen ezért az elvándorlási hajlandóság jóval alacsonyabb, hiszen a biztonságot, a kölcsönös bizalmat, segítséget lokális szinten megkapják (CSELEKVŐ KÖZÖSSÉGEK 2017).

A társadalmi kapcsolatok önmagukban is nagyon fontosak, hiszen az ember számíthat a közvetlen hozzátartozóira, szomszédjaira, de akár az intézmények által nyújtott segítségre. A mindennapi életünk során természetesnek vesszük, ezeket a társas kötődéseinket. Azonban, ha a dolgok mögé nézünk egy-egy kapcsolati háló kiterjedtsége meghatározza az egyén lehetőségeit. Témám szempontjából a család, a barátok közelsége a helyi közösség ereje vagy akár az önkormányzatba vetett bizalom szintje meghatározó lehet az egyének immobilitásában.

Az egyén közvetlen környezte (személyes kapcsolatai) magyarázza a társadalmi integrációban és mobilitásban betöltött szerepét, hiszen a kapcsolatok mozgósítása megjelenik az egyén társadalomba történő beágyazottságában (social embeddedness), amely fontos szerephez jut az egyéni mobilitási törekvésekben (HUSZTI 2019). „Az egyéni kapcsolathálózat az egyén és a társadalom közötti „mezo” szinten működik. Ez a működés abban mutatkozik meg, ahogyan az egyén személyes networkjén keresztül jut el különböző javakhoz, forrásokhoz, csoportokhoz, intézményekhez „(HUSZTI 2019, p.24). Ezeknek a javaknak a megléte csökkentheti a mobilitási hajlandóságot, hiszen az egyén megfelelő mennyiségű társadalmi tőkével rendelkezik a helyi boldoguláshoz.

Bourdieu a társadalmi tőkét „az egyén szempontjából magánjellegűen közelíti meg, ahol az egyén személyestulajdonságai azok, amelyek képessé teszik a társadalmi kapcsolataik kihasználására” (LENGYEL – SZÁNTÓ 2006, p.17) ezek a kapcsolatok a célok elérése érdekében elengedhetetlenek. A falun belül nagy szükség van a társadalmi kapcsolatokra, így az ott élő rokonság és család kapcsolatait megalapozza a „mikro szolidaritás”, miszerint a gyermek megörököli a szülő kapcsolatrendszerét, a kapcsolati tőkéjét. „A fiatalokat körülvevő legszűkebb, összetartó kapcsolatok homogének, zártak, többségüket a bizalom, a szolidaritás és a reciprocitás jellemzik, és elsősorban családi kötődésűek. Egyértelműen a biztonsági háló szerepét töltik be, és az érzelmi kötődésre alapozódnak” (CZIBERE 2019, p 31). Valószínű az alacsonyabb értéktelebb kapcsolati hálóval rendelkezők könnyebben választják a migrációt. A családi kötelékek mélysége meghatározza az elvándorlási szándékokat. Az úgy nevezett „itt születtem, itt élnek a szüleim, rokonaim.” kapcsolatok erőteljesen befolyásolják a maradást, hiszen az egyént túl sok minden köti helyhez, aminek a feladása már-már költségesebb lenne, mint maga az elköltözés (KERÜLŐ 2019).

Coleman Bourdie-höz hasonlóan a társadalmi tőkén belül a kapcsolatokra erőforrásként tekint. A társadalmi tőke mikro- és makroszinten is értelmezhető. Makroökonómiai szinten a kapcsolati tőkék magában hordozzák, hogy a kapcsolatban résztvevők számíthatnak egymás tudására, figyelmére és segítségére. Így a kapcsolati tőke egy befektetés a saját kapcsolati hálónkba (JUHÁSZ 2011). Eszerint egymás kölcsönös segítése erősíti a közösségi összetartozás érzését, ilyen lehet akár a jószomszédsági viszony, falubeli munkamegosztás, amelyeknek a megléte előnyt vagy profitot hoz az egyénnek, amelyet későbbiekben az adott környéken kamatoztatni tud. Azonban sokszor ezek olyan előnyök, amik csak az adott településen érvényesíthtők, hiszen a szomszédok, intézmények „immobilok”, a segítség helyben van. Mikroökonómiai szinten pedig a kapcsolatok átalakulnak elvárt viselkedési és magatartásimintákká ezzel hozzájárulnak a céljaink eléréséhez (JUHÁSZ 2011, p.11). Ilyen

körülmények között a falvakban erősebben dominál a közös értékrend. A kialakult értékrend egy olyan biztos támasz az ott lakóknak, amely keretrendszerként formálva meghatározza az elvárt viselkedési normát. Ilyen normák, akár a köszönési szabályok, hogy a falu minden lakójának köszönni kell, függetlenül attól, hogy ismerjük-e az adott személyt. Éppen ezért ezek a viselkedési normák biztosabbak faluhelyen, hiszen kiszámíthatóbbak a válaszreakciók. A kiszámíthatóság csökkentheti a mobilitási terveket.

Az egyén kapcsolatainak erőssége két szinten mérhető. Az *erős kapcsolatok*, azok a mindennapi gyakori „intenzív, intim kapcsolatok”, amit a szűk családdal ápolnak. Ezek nem feltétlenül járulnak hozzá a „makrotársadalmi intergárcióhoz”, azt jóval inkább az egyén saját társadalmi helyzete, ideértve iskolai végzettsége, kora határozza meg. Vagyis az erős kapcsolatok nem jellemző, hogy különböző társadalmi csoportokat kapcsolnak össze (HUSZTI 2019). A család jelentős megtartó erővel bír, amit még inkább felerősít az ugyanabban a faluban élő szülői nemzedék (MOLNÁR 2019). Az ilyen szoros kapcsolatok gátolják a földrajzi mobilitást (CZIBERE – KOVÁCH 2019).

A másik szint a *gyenge kapcsolatok*, amelyek inkább távolabbi rokonok, lazább ismerősök kapcsolatait soroljuk ide (tanárok, szomszédok, üzlettársak). A gyenge kapcsolatokról már elmondható, hogy az egyént elősegítik úgynevezett „hidat” képeznek a különböző társadalmi csoportokhoz, amelyekre az erős kötések nem terjednek ki így” integrálva az egyént makrotársadalmi szinten” (HUSZTI 2019). Például, ha a helyi szabadidős tevékenységekben résztvevők vagy sportklubok tagjainak társadalmi összetétele heterogén, már a résztvevők egy kiterjedtebb kapcsolati hálójáról beszélünk. Azonban ennek a kiterjedtségnek a mértéke nem jelenti biztosan az egyén növekvő migrációs hajlandóságát, hiszen nem feltétlenül támaszkodhatnak ezekre a kötésekre hosszútávon. Fontos megjegyezni, hogyha az egyén kapcsolati hálója nagyrészt erős kapcsolatokból áll, jóval inkább beszűkítik a társadalmi hálóját, mint a gyenge kötések többlete (HUSZTI 2019). Ha az egyén kevés gyenge kötésű kapcsolattal rendelkezik sokkal inkább helyben kényszerül maradni, hiszen nem rendelkezik olyan kapcsolati erőforrással, amellyel a falun túl boldogulna, így a biztos család, közeli barátok körében marad.

A kibővített családi kapcsolati hálók biztosítják a pénzügyi és érzelmi támaszt a falusi háztartásokban (GKARTZIOS 2013). Ezért gyakori a családi vállalkozások átörökítése a gyerekekre. A családi vállalkozásokban (KUCZI 2011) lévő közreműködést két oldalról lehet megközelíteni. Az első, hogy „a család, mint kollektív egység érdekeinek alárendelve vesznek részt a vállalkozásban”, ezzel a család boldogulását és érdekét maguk elé helyezik (KUCZI 2011, p. 49). A vidéki vállalkozásokban gyakori az átörökítés a következő nemzedékre, hiszen ez egy

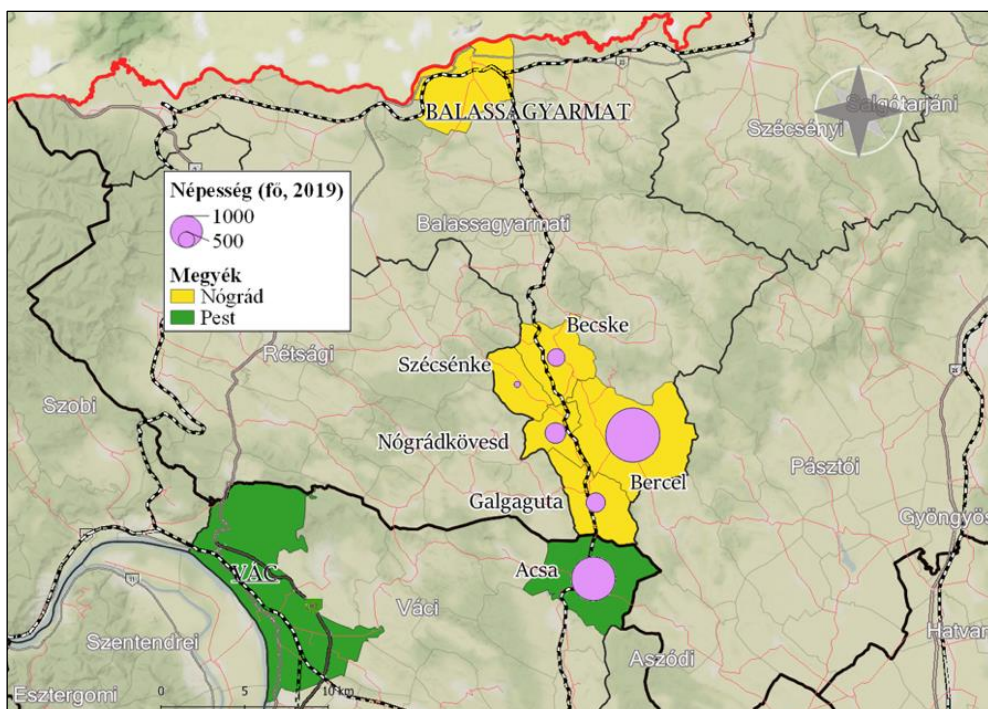
biztonságosabb döntés a vállalkozás megmaradása és ugyanazon értékek képviselése érdekében, nem mellesleg költséghatékonyabb is. Valószínűsíthetően a szülők a gyerekeket már fiatal koruk óta bevonják a tevékenységekbe, így mire felnőnek a gyerekek már nagyrészt elsajátítják azt a tudást, amely a vállalkozás működéséhez elengedhetetlen. Ez a szülő-gyermek viszonyt megerősíti, de ezzel együtt a gyermekek lakhelyelhagyási hajlandósága is csökkenti, hiszen a már meglévő munkahely és a család érdekei helyhez kötik őket.

Összeségében ez a fejezet rész bemutatja, hogy a társadalmi kapcsolatok kiterjedtségének a mértéke, a beágyazottsága és szorossága befolyásolja a migrációs hajlandóságot. Az erős kapcsolatok, a család jelenléte és közelsége korrelál a helyben maradással, hiszen gazdasági támaszt is nyújt. Míg a gyenge kapcsolatok megnyitják az egyén lehetőségeit a településen túl, de nem feltétlenül jár hosszútávon gazdasági előnyökkel. A kapcsolati tőke érték és meghatározza az egyén elvándorlási terveit.

III. KUTATÁS FÖLDRAJZI KERETE ÉS MÓDSZERTANA

III.1 A vizsgált térség immobilitási szempontból meghatározó jellemzői

A kutatást Nógrádkövesd és a környezetében lévő településeken végeztem 2021 februárjában kérdőíves módszerrel és félig strukturált feltáró interjúkkal. Nógrádkövesd közelében lévő települések elsősorban a szomszédos falvak voltak, és azok a települések, amik 5-10 km-en belül helyezkednek el. A vizsgált települések így Nógrádkövesd, Becske, Bercel, Galgaguta, Szécsénke, amely települések Nógrád megyéhez tartoznak, míg Acsa Pest megye területén helyezkedik el (*1.ábra*). Azonban a megye tábla Galgaguta és Acsa között található. Így megyei szinten különbözik a lehatárolás, azonban lakossági összetételét tekintve megegyeznek a többi településsel. Budapesttől körülbelül 60-65 km-re fekvő települések. Két járási székhely is a közelben található, Balassagyarmat és Vác. Közúti összeköttetés alapján Nógrádkövesd Acsa kivételével minden településsel szomszédos, így innen érhető el közvetlenül a legtöbb település. Bercel megközelítése is kedvező, Becskével, Galgagutával és Nógrádkövesddel közvetlen közúti összeköttetésben áll. Addig Galgaguta Bercel és Nógrádkövesd mellett Acsával is határos, hiszen a megye tábla a két település között található félúton. Becske földrajzi fekvéséről elmondható, hogy Nógrádkövesddel és Bercellel áll közvetlen közúti összeköttetésben. Szécsénke helyzete a legrosszabb, a legelzártabb település. Nógrádkövesd kivételével a többi településsel nincs közúti kapcsolata. Azonban érdekes megjegyezni, hogy a településről Becske is elérhető a természetén keresztül, ahol kialakított erdei utakon, ösvényeken át vezet az út.

1.ábra: A vizsgálat földrajzi kerete
Forrás: saját szerkesztés

A lakónépesség számának falvankénti megoszlása különböző. Bercel lakosságának száma a legmagasabb, míg Szécsénke népessége a legalacsonyabb (2. táblázat).

	Acsa	Becske	Bercel	Galgaguta	Nógrádkövesd	Szécsénke
Állandó lakónépesség (fő)	1374 fő	558 fő	1708 fő	608 fő	650 fő	200 fő
Vándorlási egyenleg (fő)	2,19	-19,92	2,19	-1,02	4,55	-1,91

2.táblázat: Állandó népesség (2019) és a vándorlási egyenleg (2014-2019 közötti öt év átlag) megoszlása településként
Adatforrás: KSH

A belső vándorlási különbség kiszámításához az odavándorlók 5 éves átlagának és az elvándorlók 5 éves átlagának a különbségét vettem. Ez alapján elmondható, hogy a vizsgált területen három település esetén a vándorlási egyenleg pozitív, amelyek közül a legkedvezőbb helyzetben Nógrádkövesd van, míg a legnagyobb elvándorlás Becskéről történt.

A falvak összességére jellemző, hogy a természet jelentősége dominál, mind mezőgazdasági, erdőgazdálkodás, állattartás, háztáji gazdálkodás szempontjaiból, de kirándulási lehetőségekben is gazdag a környék. Ezt jól ábrázolja az 3.táblázat, miszerint az összes terület mezőgazdasági célra történő kihasználtsága magas.

Művelési ág (hektár)	Acsa	Becske	Bercel	Galgaguta	Nógrádkövesd	Szécsénke

erdő	1002,2	512,9	991,4	369,6	177,4	193,8
fásított terület	2,4	10,2	2,7	2,0	1,6	0,7
gyümölcsös	0,3	19,4	22,3	18,0	0,4	0,6
kert	8,3			4,5		2,2
legelő	202,3	225,1	708,7	210,7	113,6	170,7
rét	58,2	33,4	69,3	5,9	47,9	16,8
szántó	1046,2	625,0	1390,3	820,8	364,3	518,6
szőlő	24,2	1,2	3,4	12,3	0,1	3,4
Összesen	2344,0	1427,2	3188,1	1443,7	705,4	906,8
Mezőgazdasági terület aránya (%)	87,0	91,1	88,8	92,2	78,5	92,7

3.táblázat: Művelési ág alapján meghatározott mezőgazdasági területek aránya
Adatforrás: Takarnet

III.2. A kutatás módszertana: adatgyűjtés és a minta

A kutatásom egyik fő területe a települések gazdasági helyzetének a feltérképezése, hogy miként befolyásolja a helyben maradási hajlandóságot.

Ahogy arra számtalan szakirodalom rámutat (JENEY-VARGA 2016; SISKÁNÉ ET AL 2017; LONCSÁK 2019; FALUVÉGI 2020) a mobilitással szoros kapcsolatban áll a települések funkcióbősége és fejlettsége. Ezért a vizsgált településeim esetén szekunder adatelemzés alapján létrehoztam két települési rangsor modellt. Az első a központi funkciók alapján felállított hierarchia modell, míg a második egy komplex mutató mentén kialakított fejlettséget mérő rangsor. A település hierarchia vizsgálatot központi funkciók száma alapján vizsgáltam, ahol SZILÁGYI és GERSE (2015) mutatóit egészítettem ki a saját mutatóimmal 6 településre lebontva (4.táblázat). Olyan központi funkciókat vizsgáltam, mint a szolgáltatások, szabadidős tevékenység, infrastruktúra, vendéglátás, egészségügy, szociális ellátás, oktatás, kultúra és a mentők vagy tűzoltóság megléte. Ezen belül, az elemzés szempontjából fontos különbséget tenni az alapfunkciók és a központi funkciók között, hiszen egyes települések nem rendelkeztek alap funkcióval sem. Az egyes tényezőkön belül még különböző mutatók alapján bontottam tovább a funkciókat.

Funkció	Változó	Alap/ központi	Adatforrás	Szilágyi – Gerse, 2015
---------	---------	-------------------	------------	---------------------------

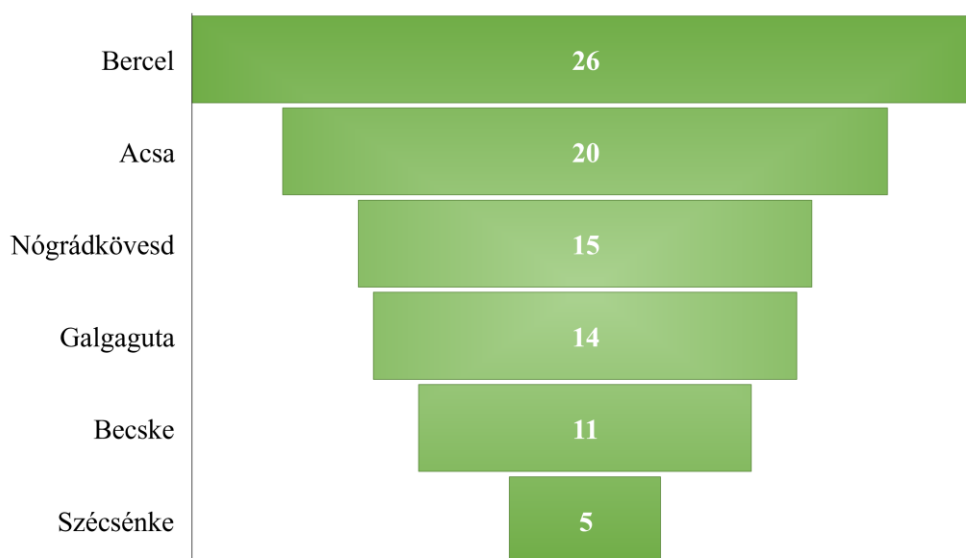
Szolgáltatások	Élelmiszerbolt	Alap	Saját terepbejárás	+
	Zöldséges	Központi	KSH	–
	Nemzeti dohánybolt	Alap	KSH	–
	Barkács-és iparcikkbolt	Központi	Saját terepbejárás	–
	Ruhaüzlet	Központi	Saját terepbejárás	–
	Gyógyszertár	Központi	KSH	+
	Pékség	Központi	Saját terepbejárás	–
	Szépségápolási létesítmény	Központi	Saját terepbejárás	–
	Üzemanyagtöltő állomás	Központi	KSH	–
	Bankfiók	Központi	KSH	–
	ATM	Központi	Saját terepbejárás	–
	Postai szolgáltatóhelyek száma	Alap	KSH	+
Szabadidős tevékenység	Játszótér	Alap	KSH	–
	Sportcsarnok, sportpálya	Központi	KSH	–
	Úszoda	Központi	KSH	–
Infrastruktúra	Vonatállomás	Alap	Saját terepbejárás	–
	Buszállomás	Alap	Saját terepbejárás	–
Vendéglátás	Vendéglátóhelyek száma	Központi	Saját terepbejárás	+
	Kocsmá	Alap	Saját terepbejárás	–
Egészségügy	Fogorvos	Központi	KSH	–
	Működő háziorvosok és házi gyermekorvosok száma	Alap	KSH	+
Szociális ellátás	Működő bölcsőde	Központi	KSH	+
	Szociális otthonok léte	Központi	KSH	–
Oktatás	Általános iskolai feladatellátási helyek száma	Alap	KSH	+
	Óvodai feladatellátási helyek száma	Alap	KSH	–
Kultúra	Könyvtár	Alap	KSH	–
	Közművelődési létesítmény	Alap	KSH	–
	Mentőállomás léte (db)	Központi	KSH	–
	Tűzoltóság léte (db)	Központi	KSH	–

4.táblázat: A központi funkciók alapján kialakított településhierarchia vizsgálatba bevont változók
Adatforrás: KSH, saját terepbejárás

A település hierarchiámat egyfajta durva módszerrel állítottam fel, amikor minden funkció megléte 1-es értéket kap, és ahol ez a szolgáltatás nem található ott az érték 0, majd a

29 vizsgált funkció esetén településenként összeadtam a vizsgált funkciók számát, és végül az összesített eredmény alapján rangsoroltam a településeket.

Összeségében a településhierarchia tetején elhelyezkedő Acsa és Bercel több olyan központi funkciót is ellát, amely egyedülálló a környékbeli településeken. Míg Szécsénke a maga 5 db funkciójával, sokszor alap funkciókat sem lát el (3.ábra).

2.ábra: Településhierarchia központi funkciók szerint (központi funkciók száma, db)
Adatforrás: KSH és saját terepbejárás alapján

A központi funkciók alapján felállított hierarchiámon belül a következő sorrend alakult ki számszerűsítve: Bercel 26 db központi funkcióval rendelkezik, majd ezt követi Acsa 20 db ezután Nógrádkövesd 15 db funkcióval. Szorosan mögötte 14 db funkcióval Galgaguta, majd Becske 11 db funkcióval és a legvégén nagy különbség található Szécsénke településén, ahol a funkciók száma 5 db. (A teljes táblázat az 3. sz. mellékletben tekinthető meg.)

A szolgáltatásokat tekintve Szécsénkén még az alapfunkciókat betöltő szolgáltatások sem találhatóak meg. Így amikor ezen mutatón belül hivatkozom minden településre akkor Acsa, Becske, Bercel, Galgaguta és Nógrádkövesd településekre utalok. Élelmiszerbolt minden településen található, azonban Acsán és Bercelen 3 db is üzemel, zöldséggel kiegészülve. Nemzeti dohánybolt szinte már alapfunkciónak számíthat, hiszen minden településen megtalálható. Központi funkciókat tekintve ruhaüzlet kizárólag Bercelen található, még barkács-és iparcikkbolt Acsán, Bercelen és Galgagután is üzemel. Két település sajátossága a pékség, Acsa és Bercel. Továbbá olyan szolgáltatás, mint a gyógyszertár is csak három faluban található Acsán, Bercelen és Nógrádkövesden. Galgaguta sajátossága az

üzemanyagtöltőállomás megléte, amely ténylegesen olyan központi funkció, amely több települést lát el. Szintén a vizsgált települések közül Bercel az egyetlen, amely rendelkezik ATM és bankfiók szolgáltatással. De ezen felül a postai szolgáltatóhely minden településen megtalálható.

A szabadidős tevékenységeket tekintve játszótér minden településen kivétel nélkül található. Sportpálya és sportcsarnok viszont csak Acsán és Bercelen van. Azonban Acsán található uszoda is, amely szintén több települést lát el.

Az infrastruktúra mutató alapján a települések között tömegközlekedést tekintve busszal és vonattal lehet közlekedni, de nem minden faluban található meg mindkét fajta tömegközlekedési eszköz. Például Bercel, Becske és Szécsénke nem rendelkezik vonatállomással.

A következő mutatóm a vendéglátás volt, ahol Bercel és Acsa rendelkezik vendéglátóhelyiséggel. A falvak Szécsénke kivételével bővelkednek kocsmákban. Acsán például 5 db is található.

Az egészségügy mutató eltéréseket mutat, hiszen házi orvos és gyermekorvos minden településen megtalálható, azonban nem állandó jelleggel, hanem időszakosan rendel településenként. Azonban fogorvos csupán Nógrádkövesden és Bercelen van.

Bercel kiemelkedik a szociális intézmények körében, egyedülállóan ez a település rendelkezik bölcsödével és 3 db szociális otthonnal, amely biztosítja környék ellátását.

Az oktatás szempontjából még óvoda Szécsénke kivételével, minden településen található addig általános iskola csak Acsán, Bercelen és Nógrádkövesden működik.

A kultúra mutató megmutatja, hogy könyvtár és közművelődési intézmény minden faluban üzemel, de Bercelen és Acsán 2-2 is található.

Bercel azzal is kiemelkedik a többi település közül, hogy biztosítja a környék ellátást, hiszen tűzoltóállomás és mentőállomás is megtalálható.

Ezzel szemben a komplex mutató alapján, ami a fejlettség mérőszáma felállítottam egy különböző hierarchiát a vizsgált falvak körében, annak érdekében, hogy feltérképezsem a térségen belüli térbeli egyenlőtlenségeket 2018-ra vonatkozóan (5. táblázat). A vizsgált mutatókat 2 dimenzióba soroltam: gazdasági dimenzió és társadalmi-demográfiai dimenzió. A komplex fejlettségi mutatót a 2 dimenzió értékeinek egyszerű, súlyozatlan számtani átlagából számítottam (JENEY – VARGA 2016).

Dimenziók	Mutatók
Gazdasági dimenzió	1. Egy főre jutó éves jövedelem (Ft) 2. Egy főre jutó helyi önkormányzati adó bevétele (Ft/fő) 3. 1000 aktív főre jutó nyilvántartott álláskeresők száma (fő) 4. 1000 főre jutó regisztrált vállalkozások száma (db) 5. A szennyvízelvezetésbe bekapcsolt lakások aránya (%)
Társadalmi-demográfiai dimenzió	6. Aktív korúak aránya az állandó népességhez képest (%) 7. 1000 főre jutó élveszületések száma 5 év átlaga (fő) 8. 1000 főre jutó halálozások száma 5 év átlaga (fő) 9. 1000 főre jutó állandó elvándorlások száma (fő) 10. 1000 főre jutó állandó odavándorlók száma (fő)

5.táblázat: A mintában szereplő vizsgált települések elmaradottságát/fejlettségét mérő 2018. évi komplex mutató kiszámításánál használt mutatók köre

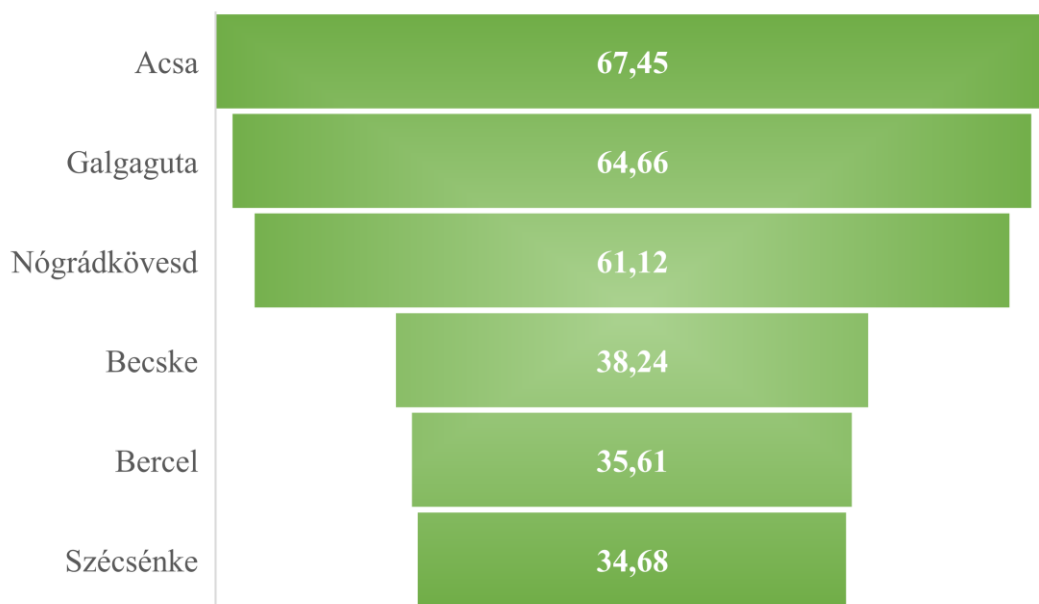
Forrás: Jeney – Varga (2016) módszertanának alapján saját adaptáció

JENEY és VARGA (2016) módszertanához hasonlóan a komplex mutatóhoz használt adatok transzformációját használt adatokat normalizálással dimenziótlannítottam (transzformáltam), melynek eredményeként az egyes mutatókhoz tartozó új, transzformált értékek 0-100 közé esnek, így minden egyes változó esetén a változó által képviselt területi egyenlőtlenségek annak terjedelmétől függetlenül egyformán megjelentek a komplex mutató által kirajzolt rangsorban. Normalizálás módszeréhez a következő képletet használtam (NEMES NAGY 2005, p. 284):

$$\frac{y - y_{\min}}{(y_{\max} - y_{\min})} * 100$$

A transzformáció során azokat az adatokat egyirányúsítottam, ahol a változó magas értékhez negatív jelentéstartalom társul. Ilyen mutatók voltak, az 1000 aktív főre jutó nyilvántartott álláskeresők száma. Az 1000 főre jutó elhalálozások száma és az 1000 főre jutó állandó elvándorlások száma.

A hierarchia diagrammon jól látható, hogy a vizsgált falvak 2 kategóriában csoportosulnak. A 60% és a 30%-os fejlettségi kategóriába. A komplex mutató alapján felállított sorrend első helyén Acsa még utolsó helyén Szécsénke áll (3. ábra).

3.ábra: Településhierarchia komplex mutató alapján (2018, %)

Adatforrás: KSH és TeIR

Szécsénke elmaradása mind a társadalmi-demográfiai és a gazdasági dimenzió esetében erőteljes mértékű. Az egy főre jutó éves jövedelem esetében ide tartozik a második legalacsonyabb (1027342 Ft) érték. Azonban a társadalmi-demográfiai dimenzióban az elmaradás még jelentősebb. Az aktív korúak aránya az állandó népességhez képest itt a legalacsonyabb (61,72%) és ezzel párhuzamosan az 1000 aktív korúra jutó nyilvántartott állás keresők száma szintén magas (85,27 ezrelék). Ráadásul az 1000 főre jutó állandó odavándorlók száma és az 1000 főre jutó halálozások száma igen alacsony (15,31 ezrelék). Szécsénke mind a településhierarchia modell és a komplex mutatók alapján kialakult fejlettségi hierarchia alapján helyezkedik el.

Érdekes megjegyezni, hogy míg Bercel a funkciók alapján felállított településhierarchia csúcsán helyezkedik el, addig a komplex mutató alapján kialakult hierarchia alapján. Ha közelebbről megvizsgáljuk a komplex mutató egyes változóit, akkor azt láthatjuk, hogy Bercel esetén jelentős a különbség a gazdasági és társadalmi-demográfiai dimenziók között. Még az egy főre jutó helyi önkormányzati adó bevétele (89386,45 Ft/fő) itt a legmagasabb és az 1000 főre jutó regisztrált vállalkozások száma szintén kiemelkedő (43,82 db/1000). Addig a társadalmi dimenzióban a legrosszabb helyen helyezkedik el. Mind az 1000 aktív korúra jutó nyilvántartott állás keresők száma (112,9 ezrelék), az 1000 főre jutó halálozások száma (24,7 ezrelék), 1000 főre jutó állandó elvándorlások száma (39,16 ezrelék) ezen a településen a legmagasabb. De az 1000 főre jutó állandó odavándorlók száma is itt a legalacsonyabb (19,24

ezrelék). Összeségében a társadalmi dimenzióban elfoglalt kedvezőtlen helyzete okozhatja a jelentős eltérést a két településhierarchia modellben elfoglalt különböző helyzete között.

Acsa mind a funkciók, mind a komplex mutatók alapján kialakított településhierarchia élén áll. A következő mutatók mindegyikében a legkedvezőbb helyet foglalja el: az 1000 főre jutó regisztrált vállalkozások száma (45,92 db/1000 fő), a szennyvízelvezetésbe bekapcsolt lakások aránya (86,25%) az aktív korúak aránya az állandó népességhez képest (67,57%), és az 1000 főre jutó halálozások száma (14,14 ezrelék).

Míg Nógrádkövesd kedvező helyzetét valószínűleg az okozhatja, hogy az egy főre jutó éves jövedelem (1486025,4 Ft/fő) itt a legmagasabb, illetve mind a szennyvízelvezetésbe bekapcsolt lakások aránya és az egy főre jutó helyi önkormányzati adó bevétele a második legmagasabb érték a vizsgált települések között. A társadalmi dimenzió egyes mutatói között kiemelkednek: 1000 aktív korúra jutó nyilvántartott álláskeresők száma és az 1000 főre jutó állandó elvándorlások száma itt a legalacsonyabb. Az aktív korúak aránya az állandó népességhez képest pedig magas (65%).

Galgaguta fejlettsége mind a gazdasági és a társadalmi dimenzió esetében közepes mértékű. Azonban az 1000 főre jutó élveszületések száma (10 ezrelék) és az 1000 főre jutó állandó odavándorlók száma (33,49 ezrelék) ezen a településen a legmagasabb.

Becske esetében is érdemes lehet megfigyelni, hogy habár mind a település és a komplex mutatók által felállított hierarchia alján helyezkedik el. Még is a fejlettséget mérő hierarchián megelőzi Bercelt. Azért érdekes, ez a kettőség, hiszen a gazdasági dimenzió minden mutatójában a legkedvezőtlenebb helyet foglalja el. A szennyvízelvezetésbe bekapcsolt lakások aránya (70,89%) a legalacsonyabb a faluban. Azonban a társadalom-demográfiai dimenzióban az 1000 főre jutó állandó odavándorlók száma (29,69 ezrelék) és 1000 főre jutó élveszületések száma (9,56 ezrelék) kiemelkedően magas.

Összeségében a járason belül a legkedvezőbb helyzetben van Acsa, Galgaguta és Nógrádkövesd még a legelmaradottabb települések közé tartozik Becske, Bercel és Szécsénke. Érdekes megjegyezni, hogy az alap és központi funkciók, valamint a komplex mutató alapján létrehozott két településhierarchia modell jelentősen eltér egymástól. Bercel társadalmi dimenzióban elfoglalt kedvezőtlen helyzete okozhatja a jelentős eltérést a két településhierarchia modellben elfoglalt különböző helyzete között.

Az adatelemzésem túl nyomó részét SPSS programmal végeztem. Ahhoz, hogy a két fejlettséget mérő modelletem használni tudjam a programban át kódolásra volt szükséges. A két változón belül két kategóriát hoztam létre. A központi funkciók alapján kialakult település

hierarchia csoportokat, a települések funkcióinak száma alapján határoztam meg. A 29 funkcióból 15 funkció megléte alapján került valamelyik település a hierarchia tetejéhez tartozó csoportba. Így a „*település hierarchia tetején elhelyezkedő falvak*” csoportba soroltam Bercelt, Acsát és Nógrádkövesded. Míg a 15 funkció alatti települések a „*település hierarchia alján elhelyezkedő falvak*” csoportba kerültek. Ide tartozik Galgaguta, Becske és Szécsénke.

Ezzel szemben a komplex mutató alapján kialakult gazdasági fejlettség rangsorban is két kategóriát hoztam létre, ahol a 60 százalék és a 30 százalék körül csoportosult településeket válogattam külön kategóriába. Így az „*alacsony komplex mutató*” kategóriába került Becske, Bercel és Szécsénke. Majd a „*magas komplex mutató*” kategóriába soroltam Acsát, Nógrádkövesdet és Galgagutát. Ezen két rangsorom alapján könnyen össze tudtam hasonlítani a települések gazdasági fejlettségét.

A kutatás második lépésében primer kutatást végeztem, mind kvantitatív és kvalitatív módszerekkel. Az adatok nagy részét online kérdőíves felméréssel tártam fel. A kutatásom megkezdése előtt számos szakirodalmat elolvastam. Huszti Éva (2019) tanulmányában megjelenő interjú kérdéseket inspirációként használtam, a saját kérdőívem összeállításához. Magát az online kérdőív Google forms formátumban tettem közzé saját közösségi oldalamon, illetve a települések közösségi oldalain került megosztásra. Emellett számos ismerősöm tovább osztotta a kérdőívet, így hólabda módszerrel is folytatódott az adatfelvétel. Az illegitim kitöltőket igyekeztem úgy megszűrni, hogy a kiírásban felhívtam a figyelmet, mely településekről várom a kitöltőket (1.sz.melléklet).

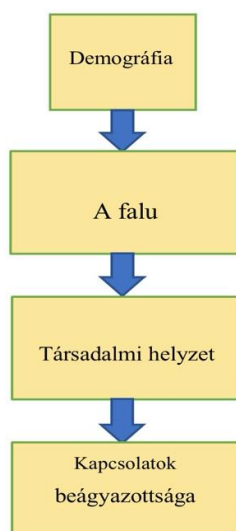
A kérdőíves módszer előnye, hogy viszonylag gyorsan, egyszerűen és költséghatékonyan érhetők el a kitöltők, a kitöltés online formában történik, így a kitöltő bármikor elvégezheti, csupán pár kattintással. Emellett az anonimitás is ösztönzi az alanyokat, az őszinteségre, így rá tudtam kérdezni, olyan kérdésekre, amelyekre névvel nem biztos, hogy őszinte választ adtak volna. Azonban egy-két hátrány is megjelent, olyanok is kitöltötték, akik nem feltétlenül a megadott a településkéről származtak, így az adattisztítás több időt vett igénybe. Emellett, fennállt az a veszély is, hogy sokan nem valós információkat adnak meg, hiszen úgy sem lehet visszakövetni a kitöltő személyét, Továbbá önkéntesen is megszűri a válaszadókat, hiába osztották meg az önkormányzatok, egy ponton túl csökken a kitöltési hajlandóság és sokan nem töltötték ki. Az egyik legnagyobb hátrány az eredmények reprezentativitását sértette, hiszen egy-két településről jóval hangsúlyosabb volt a kitöltők száma (6. táblázat). Az mintám 122 főből áll, az összlakosság (5098 fő) 2,4%-a.

Települések	Acsa	Becske	Bercel	Galgaguta	Nógrádkövesd	Szécsénke
-------------	------	--------	--------	-----------	--------------	-----------

A minta megoszlása	14,7%	3,2%	14,7%	17,2%	41,8%	8,1%
Az adott település lakosságának az aránya a vizsgált terület lakosságához	26,9%	10,9%	33,5%	11,9%	12,7%	3,9%
A kitöltők aránya a település állandó lakosságához	1,3%	0,7%	1,0%	3,4%	7,8%	5%

6. táblázat: A minta összetétele a vizsgált falvak szerint (fő,%)
 Forrás: saját kérdőíves felmérés

A kérdőív felépítését tekintve a demográfiai kérdésektől haladva, három fontos tényező mentén csoportosítottam a kérdéseimet (4.ábra; 1.sz. melléklet). Az első csoport a társadalmi státusz hatása volt az immobilitásra. Ahol direkt módon nem szerettem volna rákérdezni az egyének anyagi helyzetére, keresetére, így igyekeztem óvatosan körül járni, olyan kérdésekkel, mint a meglévő autók száma, az iskolázottság szintje, beszélt nyelvek száma.

4.ábra: A kérdőív kérdések tematizálásának fő dimenziói

A második fontos tényezőm maga a falu helyzete volt, miként látják a megkérdezettek a településük fejlettségét, mennyire találhatóak meg különböző szolgáltatások a településen, milyen az infrastruktúra fejlettsége. Illetve, hogy mennyire befolyásolja a helyben maradást, a vidéki idillikusság, mint a csend, nyugalom és a természet közelsége. A harmadik kategória a

kapcsolatok beágyazottsága, a család és a barátok közelségének befolyása, a helyi önkormányzat és a polgármester felé tanúsított bizalom szintje, a kapcsolatok kiterjesztése és a különböző viszonyossági kapcsolatok mértéke hogyan hat a helyben maradásra.

Amikor az egyének véleményére voltam kíváncsi egy-egy tényező kapcsán attitűd vizsgálatot használtam. Számos szolgáltatás meglétének a minőségét, a környezetre, a fejlettségre irányuló kérdéseket Likert skálán mértem, ahol 5 fokozatot használtam, megadva a semlegesség lehetőségét is. Az 5 fokú attitűdskála változóit 2 kategóriába csoportosítottam, a kereszttábla elemzésemhez. Az 1-3 fokot jelölők, ők a „nem elégedett” kategóriába kerültek, még azok, akik 4-5 közötti elégedettségi fokot jelöltek, őket a „nagyon elégedett” kategóriába soroltam. Azonban, hogyha fontossági sorrendet állítottam fel, akkor a teljes 5 fokozatot felhasználtam az átlagoláshoz.

Igyekeztem eldöntendő explicit és legfőképpen tárgyilagos kérdéseket feltenni, hogy a kitöltőt ne befolyásoljam pozitív vagy negatív irányban. Azonban indirekt kérdéseket is feltettem, mint a „*Mit szeret legjobban a falujában?*” A válaszadás lehetett zárt, félig zárt és nyitott a kérdés céljának megfelelően.

Az adataim elemzésére elsősorban az SPSS IBM szoftvert használtam, ahol különböző indexek mentén számításokat végeztem, emellett legfőképpen kereszttábla elemzést használtam. Lineáris regressziót is igyekeztem beilleszteni a kutatásomban, azonban mivel a legtöbb változóm kategoriális, ez korlátozta a lehetőségeim. Viszont MOKSONY (2018) *Gondolatok és adatok* című könyve és a szerzővel történt írásos konzultációk alapján ordinális skálát is fel lehetett volna használni a lineáris regresszió elemzésében, azonban lefuttatva az eredményeket, az értelmezés korlátai miatt a kereszttábla elemzés volt a legideálisabb. Illetve a diagramok elkészítéséhez Ms Excelt használtam, míg a térképeimet QGIS szoftverrel készítettem el.

A második módszerem a kvalitatív kutatás, amely során feltáró, félig strukturált interjúkat készítettem. Az interjúkkal a célom a mögöttes okok, a kérdőíves felmérésben előkerülő, a maradásban szerepet játszó tényezők mélyebb megértése volt. Az interjúk formája egy kötetlen beszélgetés volt, de mégis egy vezérfonal mentén haladva érintve a fő motivációs tényezőket (2.sz. melléklet). Az alanyokat így specifikusan választottam, amely során a fő szempontom az volt, hogy az alanyaim különböző településekről származzanak. Természetesen az anonimitásra hivatkozva, nem a saját nevüket használom az elemzés során. Az első alanyom, az egyik falu polgármestere volt, Judit, 35 éves éppen a második ciklusát tölti. Vele arról beszélgettünk, hogy hogyan látja a falu helyzetét, szerinte melyek azok a tényezők, amelyek megtartják a lakosságot, és polgármesterként hogyan járulhatna hozzá a lakosok helyben

maradásához, és szerinte mely a faluban megvalósuló vidékfejlesztési projektek, amelyek elősegíthetik az elvándorlás megakadályozását. A második alanyom Anna, 22 éves a másik faluból költözött Nógrádkövesdre a férjével, most várják az első közös kisbabájukat. Óvónőnek tanult, a helyi óvodában dolgozik, ahol az édesanyja a főnöke, akin keresztül az állást is megkapta. Elmondása szerint hivatásaként tekint erre a munkára, és célja átvenni az Édesanyjától az óvoda vezetését. A harmadik alanyom Rebeka, 20 éves, jelenleg a részmunkaidőben dolgozik, mint takarítónő, de mellette tanul. A negyedik alanyom az egyik település iskolaigazgatója, aki 48 éves, születésétől a faluban lakik, 13 éve iskolaigazgató, de a pályafutása eleje óta a helyi általános iskolában tanít. Elmesélte ő, miként látja az iskola sorsát, mennyire korrelál a helyi oktatás a helyben maradással.

III.3 Hipotézisek

A kutatási témám kiválasztásakor, a kutatási kérdésem meghatározása után több hipotézist is megfogalmaztam, amelyeket a kérdőíves felmérésem és a szekunder adatok alapján kidolgozott településhierarchiáim segítségével kívántam tesztelni. A fő kutatási kérdésem arra irányult, hogy vajon kimutathatók-e lényegi különbségek a vidéki lakosság helyben maradásának motivációi között Nógrádkövesd térségének esettanulmánya alapján?

További kutatási alkérdéseimben – a fő kérdést kibontva – arra keresem a választ, hogy a társadalmi és térbeli egyenlőtlenségek a vizsgált településeken, milyen formában jelennek meg, amely elzárja a migrációs utakat? A társadalmi tőke fontossága, az egyén beágyazottságának mélysége a társadalomban, hogyan korrelál a helyben maradással? Milyen a társadalmi, gazdasági berendezkedése, fejlettsége ennek a környéknek, amely biztosítja azokat az erőforrásokat, amelyek miatt a lakosság több településen is az itt maradást választja?

A fő hipotézisem a fő kutatási kérdésekre irányult, hogy a *(H1) család jelenléte erősen befolyásolja az itt maradást. Konkrétabban az (H2) ugyanabban a faluban lakó szülők gátolják a mobilitást, hiszen kölcsönösen hasznos jelent (gazdasági, érzelmi támasz, gondozás) a szülő-gyermek kapcsolat.*

További hipotéziseket fogalmaztam meg a gazdasági fejlettség tekintetében. *(H3) Hiszen a gazdaságilag fejlettebb, vagy több központi funkcióval rendelkező települések, amelyek biztosítják a lakosoknak a szükséges szolgáltatásokat, kevésbé sújtottak az elvándorlással. Ugyanakkor a (H4) település hierarchia alján elhelyezkedő falvaknál hiányoznak bizonyos központi funkciók, ezért az egymásra utaltság mértéke és az annak nyomán kifejlődő bizalom növeli a közösségi összetartozás érzését, amely szintén pozitívan hat a helyben*

maradási hajlandóságra. A gazdasági fejlettség egyik mérője az infrastruktúra minősége, viszont mégis azt feltételezem, hogy a (H5) tömegközlekedési hálózat gyenge minősége nem befolyásolja a település elhagyását, összességében, hiszen a lakosság nagy része rendelkezik autóval.

A vidéki idillikus élet elsősorban a mezőgazdaságban és a természet közelségében jelenik meg. (H6) Feltételezésem szerint a természet ereje és közelsége szintén nagyon fontos helyet foglal ez az egyének maradási szándékai között.

Utolsóként a társadalmi helyzet befolyása alapján megfogalmazott hipotézisem szerint (H7) az alacsony iskolai végzettség gátat szab a mobilitási lehetőségeknek. (H8) Akárcsak a tanult és beszélt nyelvek hiánya, amely nem hozhat boldogulást máshol, ahol szükség van erre a tudásra.

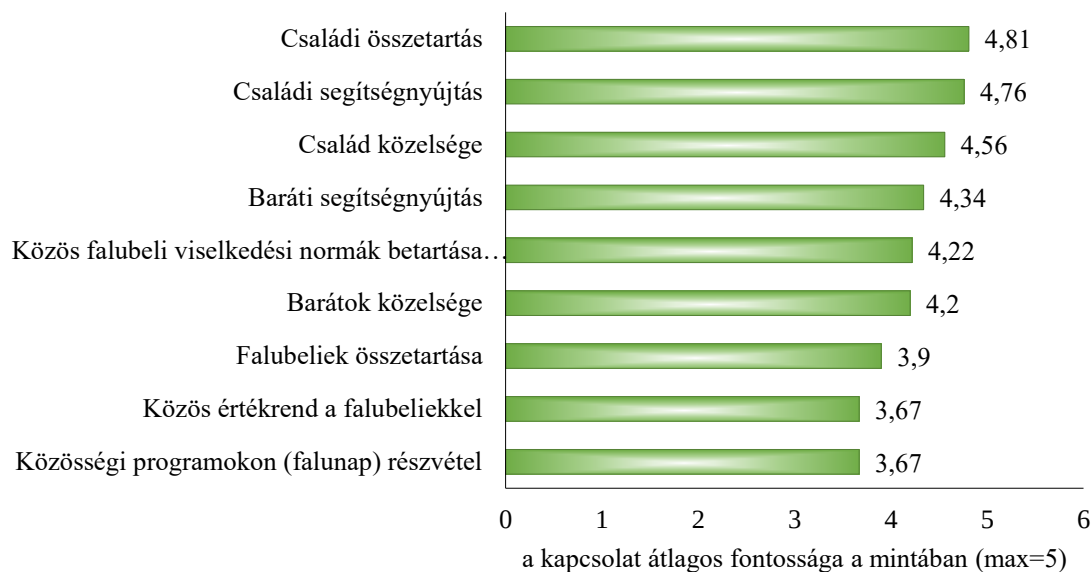
IV. NÓGRÁDKÖVESD ÉS TÉRSÉGÉNEK NÉPESSÉGMEGTARTÓ KÉPESSÉGÉNEK DIMENZIÓI

IV.1. Társadalmi tőke egyes típusainak jelentősége a vizsgált térség népességmegtartó erejében

Ahogy már az elméleti háttérben említettem az egyén társadalmon belül elfoglalt helye, a kapcsolatai hálójának kiterjedtsége befolyásolja a mobilitási hajlandóságot. Ebben a fejezetben bemutatom, hogy a vizsgált mintám helyben maradására milyen mértékben hatnak a társadalmi kapcsolatok: a család, a barátok, a falubeli közösség.

A család az első olyan közeg, amelyben szocializálódunk, így a legerősebb kötődések itt alakulhatnak ki. A család szerepének a jelentőségét a kérdőív alapján kapott eredmények jól tükrözik, hiszen a kitöltők egyöntetűen a családdal való kapcsolatot említették a legfontosabbnak (5.ábra). A család befolyása a szüleikkel ugyanabban a faluban élők körében 9,5 százalékponttal magasabb arányban van jelen, mint a nem ugyanazon a településen élők körében. Ezt alátámasztja az is, hogy 97,5 százalék érzi magát felelősnek a szülei iránt. Rebeka az interjú alanyom elmondta, hogy a szülei azért nem költöztek el Szécsénkéről, mert felelősnek érzik magukat a nagymama iránt. Ezt a fajta hozzáállást Anna is említette, aki azért nem szeretne elköltözni a környékről, mert akkor napi szinten több időt kellene fordítani az ingázásra, hogy segítse a szüleit, de ha helyben marad, akkor nem szükséges órákat pazarolni az utazásra.

A több generáció együttélése vidéken, a mai napig elterjedt, ami fakadhat abból is, hogy a falvak demográfiai egyensúlya felborult és az idősek maradnak túlsúlyban, vagy éppen ez minden fél számára finansziális és érzelmi előnyt biztosít. A család így tudja biztosítani a megfelelő idősgondozást, illetve kölcsönösen segítik egymást az egy fedél alatt élők. Rebeka az interjúalanyom egy többgenerációs háztartásban él együtt, a szülőkkel és a nagymamával. A családon belül egymás kölcsönös segítése központi tényező. Elmesélte, hogy amikor a nagymamája jobban volt, akkor ő főzött az egész családra, míg a szülők dolgoztak, emellett a kertet is ő művelte. Amióta a nagymamája hónapok óta betegeskedik, azóta a család gondozására és ápolására szorul. Így náluk nagyon meghatározó az egymásra utaltság. *„Rá is vagyunk szorulva, hogy kölcsönösen segítsük egymást, mert más különben nem működne.”* Így a család egy főtámasz a mindennapokban.

5.ábra: Társadalmi tőke egyes megjelenési formáinak átlagos fontossági sorrendje
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

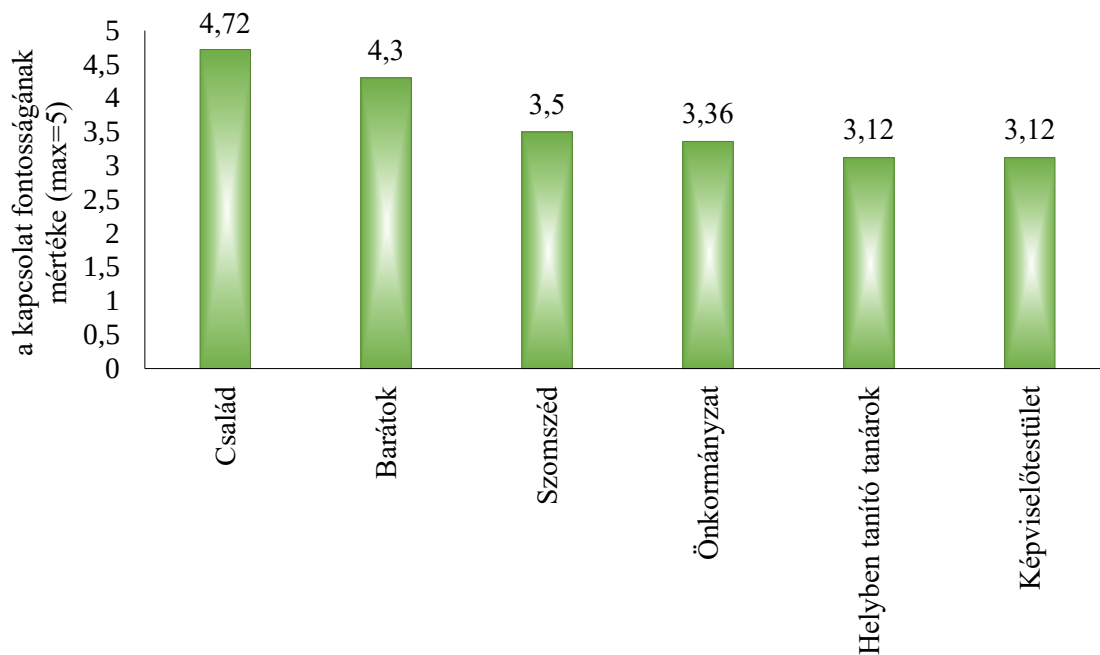
A barátok közelsége és a baráti segítségnyújtás fontossága ugyan átlagosan magas pontszámot ért el, de mégis a család mögött marad. Ennek köze lehet, a XXI. század nyújtotta lehetőségekhez, hogy bárhol és bármikor tudunk kommunikálni a barátokkal, így a személyes találkozások igénye lecsökkent. Így felállíthatunk egy hierarchia sorrendet, miszerint a család jelenléte előrébb való a barátokénál. Azonban a kitöltők barátainak 55 százaléka ugyanazon a településről származik.

Továbbá a család jelentőségének fontosságát többek között azzal is mértem, hogy a kérdezett elköltözött-e otthonról, és ha igen milyen messzire ment. A kérdezettek 42,6 százaléka nem költözött el otthonról; a legnagyobb arányban a 19-25 év közöttiek laknak otthon, míg az otthon lakók aránya a 45 év feletti korosztályban is magas. Az elköltözöttek közül 40,5 százalék maradt ugyanazon a településen, mint a szüleik. A legnagyobb arányban, azok vannak, akik, csak pár utcával távolabb telepedtek le a családi háztól, de akadnak olyanok is, akik a szomszédházba költöztek. Az elköltözöttek 43,47 százaléka valamilyen környékbeli településre költözött el. Anna interjúalanyom a férje szüleinek a falujába költözött, Nógrádkövesdre Galgagutáról. Elsősorban a család közelsége miatt telepedtek le itt, ámbar úgy mesélte szülei egyáltalán nem erőltették, hogy ilyen közelre költözzenek, de mégis a szoros szülői kapcsolat, és a család összetartása befolyásolta a döntésüket. Összeségében azok aránya, akik közel laknak a szülőkhöz kimagasló. Ennek a magas aránynak köze lehet, ahhoz, hogy a kérdezettek 27 százaléka lakik a szülei házában és 17 százaléka örökölt házat, ami szintén megtartó erő, ha már helyben rendelkezik valaki saját tulajdonú ingatlannal. Rebeka

megegerősítette, hogy az ő szülei azért sem nem költöztek el Szécsénkéről, mert örökölték egy házat. Összeségében a kitöltők 51 százalékának jelentősen befolyásolja az elköltözési szándékait, hogy rendelkezik már helyben saját házzal.

Keresztábra elemzés segítségével megvizsgáltam a szülőkkel ugyanazon a településen élés befolyását arra, hogy valaki a szülei kapcsolatai révén képes-e elintézni bizonyos dolgokat. Látható volt, hogy a szüleivel ugyanazon a településen élők körében jóval magasabb (56,3%) azok aránya, akik a szülők kapcsolata révén el tudnak intézni bizonyos dolgokat mint, akik nem ugyanabban a faluban laknak a szülőkkel. A Person-féle Chi-négyzet mutató 0,01 százalékos szinten statisztikailag szignifikáns, vagyis a két változó között megfigyelt kapcsolat nagy valószínűséggel nem csak a véletlennek köszönhető. A szülők kapcsolatának befolyása az egyénre átöröközhető, ami szintén egy megtartó erő, hogy már rendelkezik bizonyos társadalmi tőkével.

Ezzel együtt a munkahelyi elégedettség és az ott kialakult kapcsolati tőke értéke, ami szintén hatással van az egyén helyben maradására. Ezzel együttesen csupán 53,7 százalék mondta, hogy úgy érzi rendelkezik olyan munkahellyel, amellyel el tud intézni bizonyos dolgokat a családjának. Érdekes megfigyelni, hogy a megbecsültség érzése a munkahelyen még egy fontos visszatartó erő lehet az elköltözésre. A kitöltők 85,26 százaléka érzi úgy, hogy megbecsülik a munkahelyén. Keresztábra elemzés segítségével megvizsgáltam, a munkahelyi megbecsültség befolyását az elköltözési hajlandóságra. Azok körében, akik úgy érzik, hogy megbecsülik őket a munkahelyükön 3,9 százalékponttal kisebb arányban próbáltak már elköltözni a településről. Anna, akinek az édesanyja a főnöke úgy véli, hogy az, hogy az édesanyjával jól együtt tud dolgozni, és tanulhat tőle, emellett nagy segítség, hogy közösen dolgoznak. Így ez a szoros kapcsolat erőteljesen befolyásolja, azt, hogy itt képzelel el a jövőjét. Ezt tovább erősíti az a tény, hogy a kitöltők a családtól számíthatnak a legnagyobb segítségre (6.ábra).

6.ábra: Átlagosan mennyire számíthatnak a körülöttük élőkre
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

A családra történő támaszkodás láthatóan kiemelkedő, ezt követi szorosan még a barátokra való támaszkodás. Amit az is alá támaszt, hogy a 95 százalék segíti egymást kölcsönösen a rokonaikkal és a barátaikkal. Megvizsgáltam, hogy ezen belül miben teljesedik ki a segítségnyújtás, a kérdezettek a környezetükben élőkkel, milyen viszonyossági kapcsolatban vannak (7.ábra). A válaszok alapján a legnagyobb arányban az otthoni kisebb-nagyobb munkákat emelték ki, de ezt követi az ügyintézés és az érzelmi támasz. Érdekes, hogy az idősgondozást nem említették olyan sokan, ez összefügghet, azzal is, hogy csupán a kérdezettek felénél van eltartott a családban (50,81%). Az anyagi támaszt és segítségnyújtást 27 százalék említette.

7.ábra: Viszonossági kapcsolatok főbb területei
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

A viszonyossági kapcsolatok alapján feltételeztem, hogy a központi hierarchia alapján elhelyezkedő falvaknál többségben lesz azok, aránya, akik úgy érzik számíthatnak egymásra. A felvetésem háttérében az állt, hogy hiányoznak bizonyos funkciók ezekről a településekről, így nagyobb szükség van az összetartásra és a segítségnyújtásra a lakosok között. Keresztábra elemzéssel segítségével megvizsgáltam, a település hierarchián elfoglalt hely befolyását az egymásra számítás mértékében. A felvetésem csak félig igazolódott be, a település hierarchia alapján elhelyezkedő falvak körében a családra és a barátokra számítás kisebb arányban van jelen, mint a település hierarchia tetején elhelyezkedő falvak körében. Ezzel ellentétben a szomszédokra, a helyi önkormányzat és a helyi képviselőtestületre számítás szintje magasabb, mint a hierarchia tetején elhelyezkedő falvaknál. Magyarázatul szolgálhat, miszerint a településhierarchia alapján a kisebb falvak vannak, így elképzelhető, hogy a családi kötelékek már nincsenek jelen olyan erőteljesen, és csak az önkormányzatra számíthatnak a lakosok. De ezzel együttesen azt is feltételezem, hogy a település hierarchia és a helyi önkormányzatba vetett bizalom függ attól, hogy a kérdezett alapvetően elégedett-e a helyi önkormányzati ügyintézővel. Háromdimenziós keresztábra elemzés segítségével megvizsgáltam azt a felvetésem, miszerint a település hierarchia alapján lévő falvakban alapvetően nagyobb az elégedettség a helyi önkormányzati ügyintézővel, mint a hierarchia tetején elhelyezkedő falvakban. Egy kisebb településen általában több lehetőség van odafigyelni az egyes emberekre

is, mint egy nagyobb településen, ahol több a feladat. Így a közintézményekbe vetett bizalom szintje magasabb. Az eredmények alátámasztották a hipotézisem, miszerint, az ügyintézésrel elégedettek csoportjában, a település hierarchia alján elhelyezkedő falvakban 20,7 százalékponttal nagyobb arányban vannak, akik úgy érzik számíthatnak az önkormányzatra, mint a hierarchia tetején elhelyezkedő falvak körében. Az önkormányzatokkal való elégedettséget nem lehet elfüggetleníteni a helyi polgármestertől. Összességében a kérdezettek 68,68 százaléka elégedett a polgármesterrel. Ezen belül is megmutatkoznak azonos eredmények, miszerint, a település hierarchia alján lévő települések lakóinak körében magasabb arányban (88%) találunk olyan egyéneket, akik elégedettek, a polgármesterrel, mint a település hierarchia tetején lévő települések lakóinak körében (60,2%). A hipotézisem megerősítést nyert, mivel a Person-féle Chi-négyzet mutató 0,016 százalékos szinten statisztikailag szignifikáns, vagyis a két változó között megfigyelt kapcsolat nagy valószínűséggel nem csak a véletlennek köszönhető.

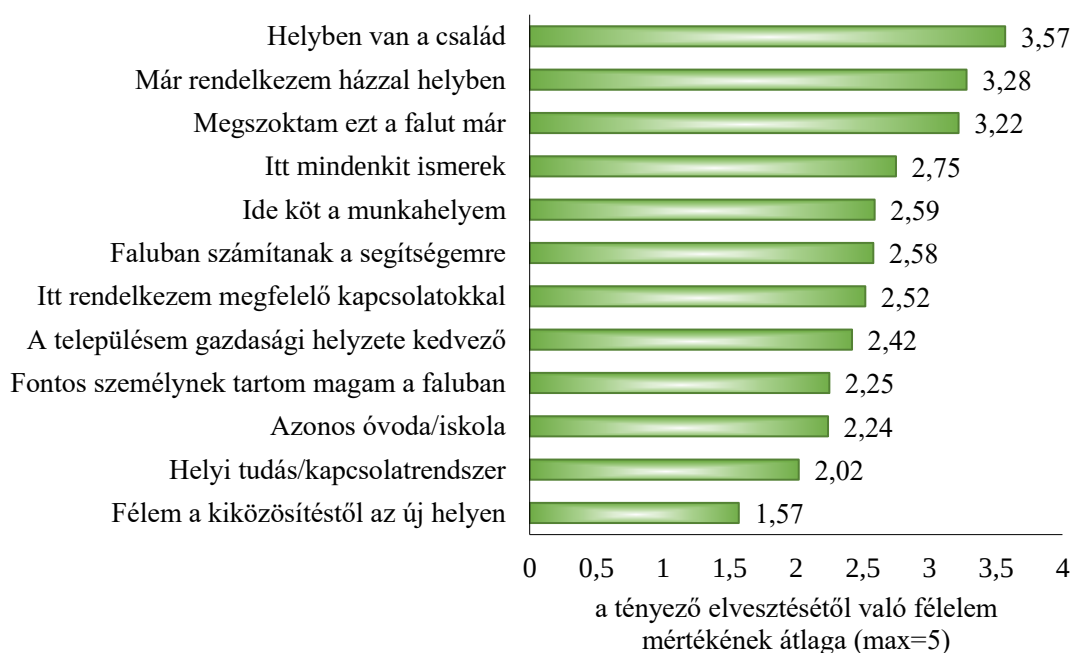
A polgármesterrel készített interjú alapján, arra kerestem a választ, hogy egy polgármester, hogyan tudja befolyásolni a lakók helyben szándékait. Judit úgy nyilatkozott, hogy az, hogy egy polgármester mennyire használja ki a különböző falufejlesztési projektetek, hatással van arra, hogy mennyire tud vonzóvá tenni egy adott települést, milyen lesz a kialakult falukép. Az, hogy valaki miért is marad ott, három ok is szolgálhat magyarázatul. Az első egy megfelelő minőségű munkahely megléte. Judit azt is, hozzátette, hogy a faluban egy ember közfoglalkozott emellett mindenki más rendelkezik munkahellyel. A második lehetőség pedig, a különböző szociális kedvezmények. Ilyen megtartó erő a különböző társadalmi juttatások, mint a leginkább igénybe vett támogatás, a falusi CSOK. Az oka, hogy kedvezményesebb áron tudnak mind telket, mind házat vásárolni. Ezt a tényt Anna is megerősítette, hiszen nekik is nagyon jó árban sikerült házat venni a férjével, ami egy elsődleges prioritás volt a házkeresésnél.

A polgármester asszony igyekszik minden területet egy kicsit fejleszteni, mintsem kizárólag egy-egy nagyobb területre koncentrálni. Legnagyobb szerepet az útfejlesztési pályázatok kapják. A harmadik lehetséges megtartó erő, amit egy polgármester erősíteni tud, a különböző közösségépítő rendezvények, amely a generációk közötti kapcsolódást is elősegítik. A közösségi program és a szociális kedvezmények ötvözte a falugondnoki szolgálat kialakítása, amely olyan sokrétű feladatot hordoz magában, mint az ebéd és a gyógyszer kihordása az időseknek, vagy a gyerekek óvodába szállítása. Az elsődleges célja, hogy megpróbálja helybe hozni, azt, ami nincs.

A helyi ügyintézésbe vetett bizalom és elégedettség magas szintje mind megtartó erővel bír. Ezt az interjúalanyom, Rebeka is alátámasztotta, hogy a polgármesterasszony egyik fő célja, hogy legyenek közösségépítő programok, a lakosok összejárjanak. Különböző programokat hozott a falu életébe, mint a tökfáragóest és húsvéti tojásfestés, a programok minden korosztály számára megfelelők. Ezek is megerősítik a falu lakói közötti összetartozást.

A társadalmi kapcsolatok megmutatkoznak a falubeli lakosok összetartásában, a közös értékrend és a viselkedési normák fontosságában, hiszen, ha valaki elégedett a helyi társadalommal és jól érzi magát az adott közegben csökken az elköltözési szándék. Ahogy az 8. ábra is mutatja a közös falubeli viselkedési normák betartása fontos az itt élőknek. Sokszor hallhatjuk, hogy milyen íratlan szabályok uralkodnak a falvakba, ide sorolhatók, hogy mindenkinek köszönni kell, ha ismerjük az illetőt, ha nem. A betartásuk fontosságát a kérdezettek is megerősítették. Hiába a fontossági sorrend alján helyezkedik el a közös értékrend, és a falubeliek összetartása, a különböző közösségi programokon való részvétel még így sem lehet azt állítani, hogy ezen tényezők megléte elhanyagolható a kitöltők körében. Továbbá az is alátámasztja, hogy a kitöltők 74 százaléka részt vesz a legtöbb közösségi programon, mint a falunap, szüreti felvonulás. Ez visszavezethető oda is, hogy a kérdezettek körében 79 százalék érzi úgy, hogy van a faluhoz köthető pozitív élménye.

A kapcsolatok szorosságának mérésére, azt vizsgáltam, hogy a kitöltőket, mennyire befolyásolná egy-egy tényező elvesztése azzal, hogy elköltözne. Meglepő eredmények születtek.

8..*ábra*: Elköltözési hajlandóságot befolyásoló tényezők elvesztésétől való félelem (átlagosan)
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

A szakirodalomnak ellentmondva (CARLING 2002) a vizsgált mintámon nem igazolódott be az, hogy a helyi tacit tudás, a helyi kapcsolatrendszer elvesztése vagy a kiközösítéstől való félelem erőteljesen befolyásolja az elköltözési hajlandóságot. Azonban a helyben lévő család, a saját tulajdonú ház megléte és hogy a kérdezett már megszokta az adott települést mindenképpen megtartó erő.

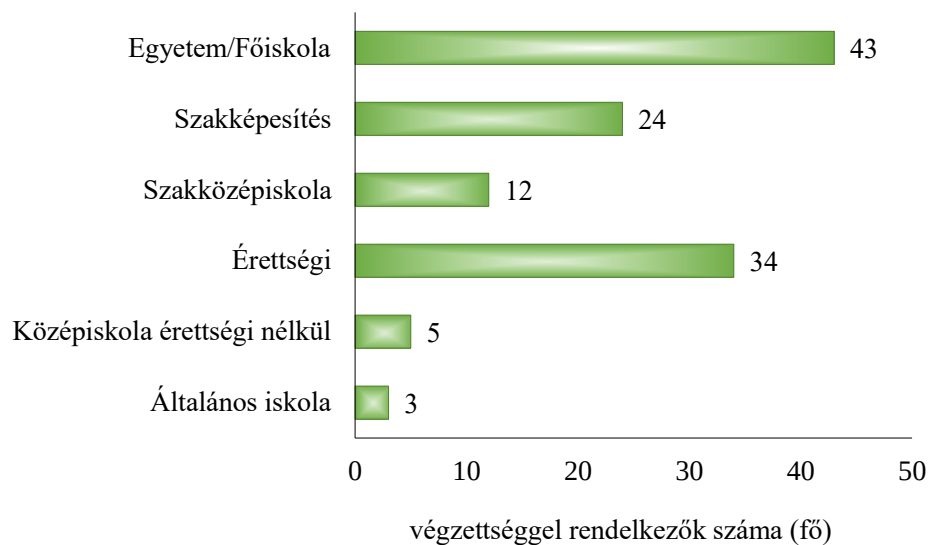
A következtetéseim alapján tisztán látszik, miszerint az egyén kapcsolatainak mélysége elsősorban a családi kötelékben gyökerezik le. A legnagyobb befolyása a családnak van az elköltözés háttérbeszorulására. De emellett nem szabad elfeledkezni a barátok közelségéről és a falu lakóinak összetartásáról, ami szintén pozitívan korrelál a helyben maradással.

IV.2. A társadalmi osztály, mint magyarázó változó

Az elméleti háttér alapján arra voltam kíváncsi, hogy vajon az itt maradók szándékát a társadalmi helyzetük, miként befolyásolja. Hogyan jelenik meg az „involuntary immobility”, vagy a „voluntary immobility” és melyik kategória erősebb az adott környéken (CARLING 2002).

A társadalmi státusz vizsgálatát különböző kategóriákba soroltam, mint az iskolázottság szintje, a tanul nyelvek száma és szintje, valamint anyagi javakhoz köthető kategóriák.

A legfeljebb általános iskolai végzettségűek száma alacsony, még ezzel ellentétesen, az egyetemet vagy főiskolát végzők aránya kimagasló (9.*ábra*). De ugyanúgy nagy számban vannak, azok, akik rendelkeznek legalább érettségivel. A kitöltők közül a szakképesítés és a szakközépiskolai végzettséggel rendelkezőket sem lehet elhanyagolni. Emellett 60,6 százalék rendelkezik valamilyen OKJ képesítéssel. Összeségében a kérdezettek nagyobb arányban rendelkeznek legalább érettségivel így az nem mondható ez a mintámról, hogy az iskolázottság hiányában kényszerültek helyben maradni.

9.ábra: Legmagasabb iskolai végzettség(fő,n=122)
 Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

A beszélt nyelvek hiánya szintén lehetséges visszatartó erő, mivel helyben nincs szükség a nyelvtudásra, így annak hiánya miatt nem boldogulnának nagyobb városokban, ahol már elvárás az idegen nyelvek ismerete. Azonban eltérés mutatkozott abban, hogy valaki beszél-e nyelveket, és a között, hogy valójában van-e nyelvvizsgája. A kitöltők 54 százaléka állította, hogy beszél valamilyen idegen nyelven. Ezzel ellentétben a nyelvvizsgák meglétének aránya alacsony, egyedülállóan az angol, amely kicsivel kiemelkedik. Az angoltudás magasabb szintje köszönhető annak is, hogy a gyerekek óvodától angolul tanulnak, és az általános iskolákban kizárólag angol oktatás zajlik. Így az iskola az egyetlen lehetőség a nyelvi kompetenciák fejlesztésére, amit az iskolaigazgató asszony erősített meg. Emellett az önkormányzatok biztosítanak különböző térítésmentes angol nyelvű képzéseket felnőttek számára. Azonban ezzel szemben mégis alacsony a nyelvet beszélők aránya, ami a diákok érdektelenségének köszönhető, mivel helyben nincs kimondott lehetőség a gyakorlásra és a nyelvhasználatra. Így számukra nem éri meg a nyelvtanulásba fektetett munka, hiszen helyben nem térül meg ez a tudás. A francia, olasz spanyol, orosz és német nyelvből a legmagasabb fokozat a középfokú nyelvvizsga megléte, amellyel a minta körülbelül 1,63 százalék rendelkezik. Szlovák nyelvből, azonban 2 százalék rendelkezik felsőfokú nyelvvizsgabizonyítvánnyal.

A társadalmi helyzetet igyekeztem óvatosan megközelíteni, hogy egy árnyaltabb képet kapjunk az adott településen élők anyagi státuszáról. Az anyagi javak mérésére az 7. táblázatban feltüntetett tényezőket vizsgáltam.

Anyagi javak mutatói
Hitel
Szociális kedvezményekben részesülés
Eltartottak száma a háztartásban
Család autójának száma
Havi félretett megtakarítás mértéke
Éves belföldi/külföldi nyaralások száma
Hobbi megléte
Színháza/moziba járás gyakorisága

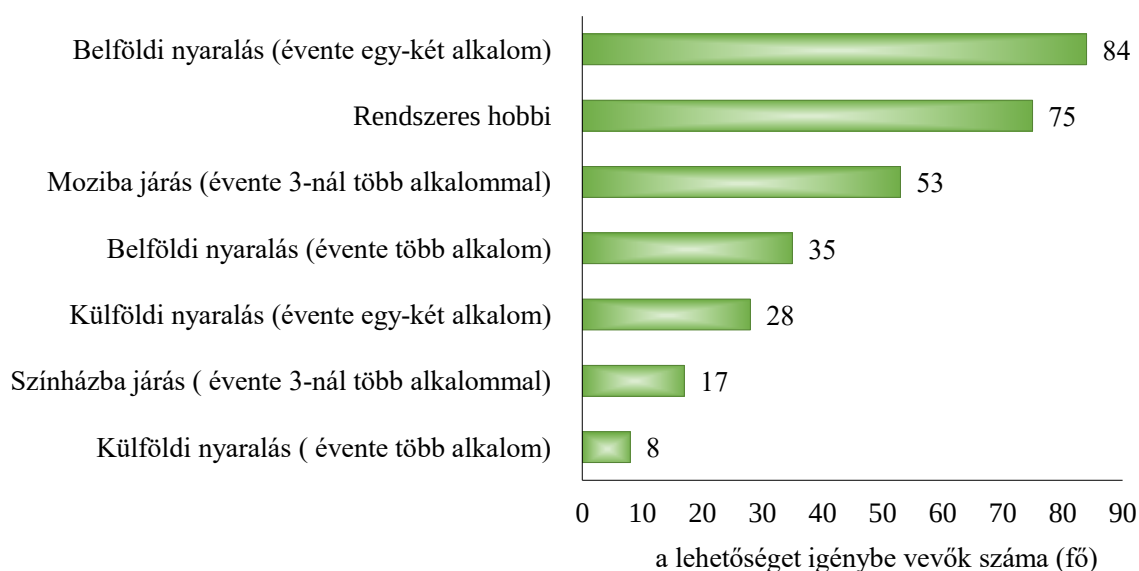
7.táblázat: Az anyagi körülmények felméréséhez használt szempontok
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

A kitöltők 82 százalékának nincs a házon hitel. Ez összefüggésben, lehet, azzal, hogy a mintám egy jelentős része még nem költözött el otthonról. Ahhoz, hogy azon feltevésem, igazoljam, miszerint a hitellel rendelkezők alacsony aránya függ attól, hogy a kérdezettek egy része még otthon lakik a kereszttáblaelemzés módszerét használtam. A hitellel nem rendelkezők körében magasabb arányban (94,1%) találunk olyan egyéneket, akik még nem költöztek el otthonról, mint a már elköltözöttek körében (72,7%). A hipotézisem megerősítést nyert, mivel a Person-féle Chi-négyzet mutató 0,003 százalékos szinten statisztikailag szignifikáns, vagyis a két változó között megfigyelt kapcsolat nagy valószínűséggel nem csak a véletlennek köszönhető. Emellett megvizsgáltam, a kérdezett házöröklésének befolyását a hitelre. A hitellel nem rendelkezők körében magasabb arányban (91,3%) találunk, olyan egyéneket, akik örökölték házat, mint azok körében, akik nem örökölték (79,8%). Tehát, a hitel lehet egyfajta megtartó erő, azonban a kérdezettek többsége nem rendelkezik vele, mert vagy még nem költöztek el otthonról (43%), vagy örökölték házat, és az, ami inkább helyhez köti őket.

A megtakarítás összegének mértéke is hatással van arra, hogy valaki mennyire (jól) boldogul helyben. A legnagyobb arányban 37 százalék havonta 10.000 és 50.000 Ft-ot tud félretenni, míg 24 százalék 50.000-100.000 Ft közötti összeget képes megtakarítani. Kisebb arányuk (14%) 10.000 Ft alatti összeget tud megspórolni és csupán 9%-nak nincs lehetősége egyáltalán félretenni. A havi megtakarítások arról árulkodnak, hogy a kérdezettek anyagilag jól boldogulnak az adott településen. Azonban lehetséges, hogy azokon a településeken magasabb a félretett összegek aránya, amelyek gazdaságilag fejlettebbek. Kereszttáblaelemzés segítségével megvizsgáltam a gazdasági fejlettség befolyását a havi félretett összeg mértékére.

Az eredmények ellentmondanak a hipotézisemnek, éppen ellenkezőleg a gazdaságilag fejletlenebb településeken lesz nagyobb a félretett összegek aránya 3 százalékponttal. Míg összeségében azok körében, akik félre tudnak tenni közel 3-szor akkora arányban elégedettek az ottani életükkel, mint azok, akik nem tudnak félretenni havonta.

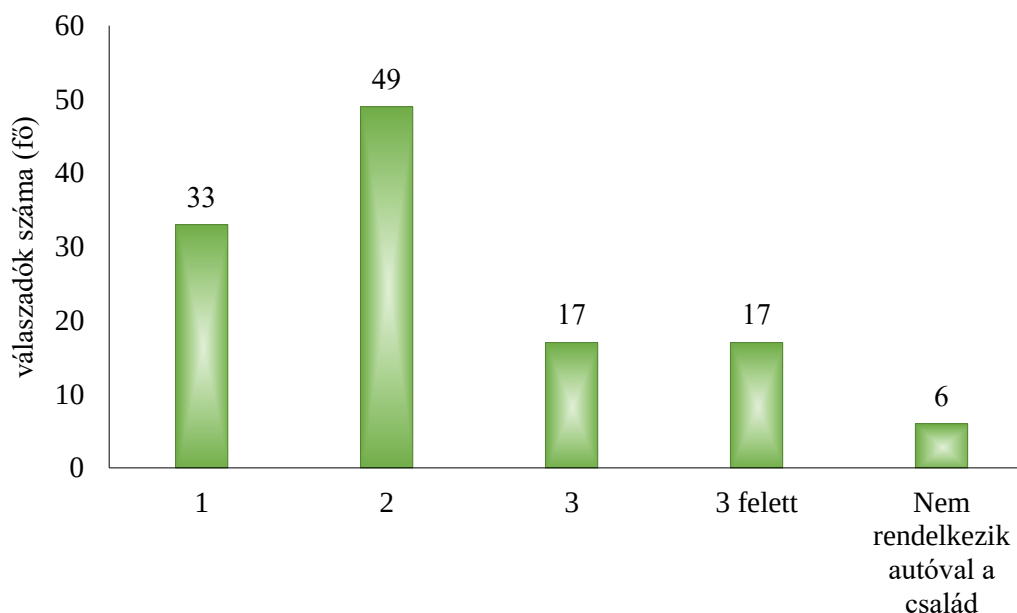
Annak megfelelően, hogy az anyagi javak mutatói közé soroltam a különböző nyaralások gyakoriságát, kulturális programok részvételének számát a következő eredményeket kaptam. Évente egy-két alkalommal belföldi nyaralást 68 százalék még a rendszeres hobbit 61százalék engedhet meg magának (10.ábra). Ellenben évente több alkalommal belföldi és külföldi nyaralásban részesedők aránya már jóval alacsonyabb. Mint a kulturáltságot mérő mutató, a színházba járóknak a gyakorisága évente 3-nál több alkalommal egészen elenyésző. Ez köszönhető annak, hogy a legközelebbi színház lehetőség Vácon, illetve Budapesten található, tehát nehezebben megközelíthető, vagy csak az itt lakóknak nincs igényük erre a fajta művelődési lehetőségre.

10.ábra: Szabadidő eltöltésének lehetőségei (fő, n=122)
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

A különböző szociális kedvezményekben részesedők aránya alacsony, csupán 24 százalék él ilyen lehetőségekkel. Ezen belül a szociális tűzifa támogatást (33%) és a falusi CSOK-ot igénybe vevők aránya (23%) a legnagyobb. A falubeli szociális támogatások közül lehetőség van még a helyi kedvezményes telekvásárlása, babaváró hitelre és otthonteremtési program igénybevételére. Korábban már részleteztem a polgármesterrel készült interjút, miszerint itt is bebizonyosodik, hogy a szociális kedvezmények lehetőségei elősegítik, a helyi boldogulást.

Az anyagi javak utolsó mutatói közé soroltam, olyan materiális javak meglétét, mint a saját autók száma családonként. A kitöltők csupán 4 százaléka nem rendelkezik autóval. Összeségében a legtöbb család minimum 1 autóval rendelkezik, de átlagosan a legmagasabb arányban a 2 db autó/háztartás van. Érdekes megemlíteni, hogy 14,6 százalék 3 db feletti autóval rendelkezik (11.ábra).

11.ábra: Háztartásonkénti személygépjárművek száma (db)
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

A társadalmi státusz vizsgálatom alapján arra a következtetésre jutottam, mi szerint az itt élők rendelkeznek megfelelő anyagi javakkal, ahhoz, hogy elköltözzenek. Így más tényezők fontosabbak az itt maradás kapcsán. Így a kérdezetteket leginkább a „voluntary immobility” kategóriába esnek, miszerint lehetőségük lenne elköltözni, de nem vágnak rá. Ezt a tényt, Anna is megerősítette, hogy ők önként döntöttek úgy, hogy fiatalon itt, vidéken szeretnének családot alapítani. *„A mai napig tisztában vagyunk azzal, hogy jobban megérné, hogyha városban lennénk, de nem azt mondom, hogy beilleszkedni nem tudnánk, de furcsa lenne, mert mi hozzá vagyunk szokva a pörgéshez, reggel elmegyünk az állatokhoz, délután elmegyünk az állatokhoz. Felmész Pestre, ott mit csinálsz?”*

IV.3. A településhierarchiában elfoglalt hely és a lakosság mobilitással kapcsolatos attitűdjeinek összefüggései

A maradási hajlandóságot meghatározza a település fejlettségi szintje. A fejlettség egyik indikátora a szolgáltatások minősége és mennyisége. Azonban a lakók a szolgáltatásokkal való

elégedettségének mértéke összefüggésben áll, azzal, hogy az adott település, milyen helyet foglal el a különböző fejlettségi rangsorokon. A módszertan részben bemutatott két hierarchia modellem és a kitöltők válaszait vetem össze, az alapján, hogy tényleg meghatározza-e a területi egyenlőtlenség a mobilitási hajlandóságot.

A válaszadók arra a kérdésre, hogy mennyire elégedettek bizonyos szolgáltatásokkal a falvakban átlagosan alacsony elégedettségi szint társult szinte mindegyik szolgáltatáshoz.

12..ábra: Átlagos elégedettség a szolgáltatásokkal (max=5)
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

Azonban további elemzéseket végeztem a szolgáltatások elégedettségének megoszlásáról a két településhierarchia modell alapján kialakult település sorrend tükrében. Az 5 szintes attitűdskála (12. ábra) változóit 2 kategóriába csoportosítottam. Az 1-2 elégedettségi szintet jelölték, ők a „nem elégedett” kategóriába kerültek, még azok, akik 3-5 közötti elégedettségi szintet jelöltek, őket az „inkább elégedett” kategóriába soroltam. Mindkét felállított hierarchia modellnél arra voltam kíváncsi, hogy vajon hogyan befolyásolja a különböző szolgáltatások elégedettségét, hogy a kérdezett települése, hol helyezkedik el a hierarchia modellben.

A központi funkciók létrehozott hierarchia modell alapján az 4. táblázat említett kategóriák szinte mindegyikében a település hierarchia tetején elhelyezkedő falvaknál lett nagyobb az elégedettség az adott szolgáltatásokkal. Azonban az élelmiszer boltok felszereltsége és az internet lefedettségének elégedettsége a település hierarchia alján elhelyezkedő falvakban volt magasabb.

A komplex mutatók alapján kialakult gazdasági fejlettség rangsornál, arra voltam kíváncsi, hogy az adott település fejlettsége szintén, hogy befolyásolja a különböző szolgáltatások elégedettségi szintjét. Meglepően itt a várt eredmények nem jelentek meg. A legtöbb kategóriában éppen ott nagyobb az elégedettség, ahol alacsony a komplex mutató értéke. Azonban a gyógyszertár, a tömegközlekedési eszközök, kocsma és a helyi oktatás elégedettségi szintje ott magasabb, ahol a komplex mutató értéke magas, tehát gazdaságilag kedvezőbb helyzetben vannak. Erre a fajta diverzitásra Bercel esetének a helyzete lehet a válasz, hiszen még a központi funkciók száma kiugróan magas az adott településen, addig a komplex mutató értéke szinte a legalacsonyabb. Ez a kettőség is szolgálhat az adatok ilyen mértékű szórására.

Végezetül a gazdasági fejlettség egyik mutatójaként az infrastruktúra minőségét használtam. Az infrastruktúra fejlettsége, az utak és a tömegközlekedési hálózat minősége meghatározza a település elhagyási hajlandóságot. A megfelelő tömegközlekedési eszköz hiányából fakadóan a lakosoknak nincs lehetősége eljutni A pontból B pontban, vagy ha a lehetőség megvan, a folyamat nem mindig könnyű. Az 8. táblázat ábrázolja egy hétköznapi napi egyenesjáratokkal közlekedő busz és vonatok számát a két járási székhelyre és Budapestre (www.menetrendek.hu, 2021).

Hova?	Tömegközlekedési eszköz	Acsa	Becske	Bercel	Galgaguta	Nógrádkövesd	Szécsénke
Balassagyarmat	busz	1	13	12	8	6	0
	vonat	9	0	0	9	9	0
Vác	busz	11	0	3	5	0	0
	vonat	0	0	0	0	0	0
Budapest	busz	4	0	4	1	1	0
	vonat	0	0	0	0	0	0

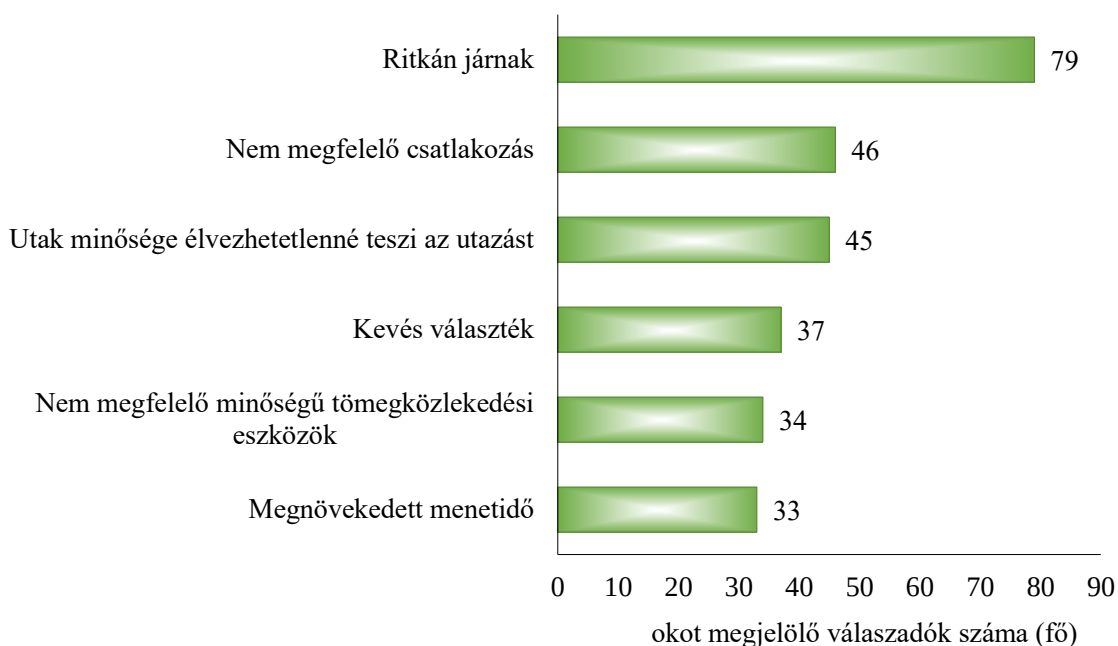
8. táblázat: Átlagos elégedettség a szolgáltatásokkal (max=5)

Adatforrás: www.menetrendek.hu

Az infrastruktúra fejlettsége eltérő a falvakban. Az eltérést okozhatja, hogy nem mindegyik település rendelkezik vonatállomással és buszállomással is. Szécsénke esete kivételes, a településről átszállás nélkül a fővárosba és a két járási székhelyre sem lehet eljutni. Azonban hiába rendelkezik egy település mind buszállomással és vonatállomással is, ha a kötöttpályás közlekedés Vácra és Budapestre nem kiépített a vizsgált településeken, így kizárólag autóbusszal lehet megközelíteni azokat. Ezt alátámasztják az eredményeim is, hogy a rendszeresen tömegközlekedési eszközt használók közül a busz előnyt élvez a vonattal szemben. Míg érdekes megjegyezni, hogy Acsáról, Bercelről és Galgagutáról mind

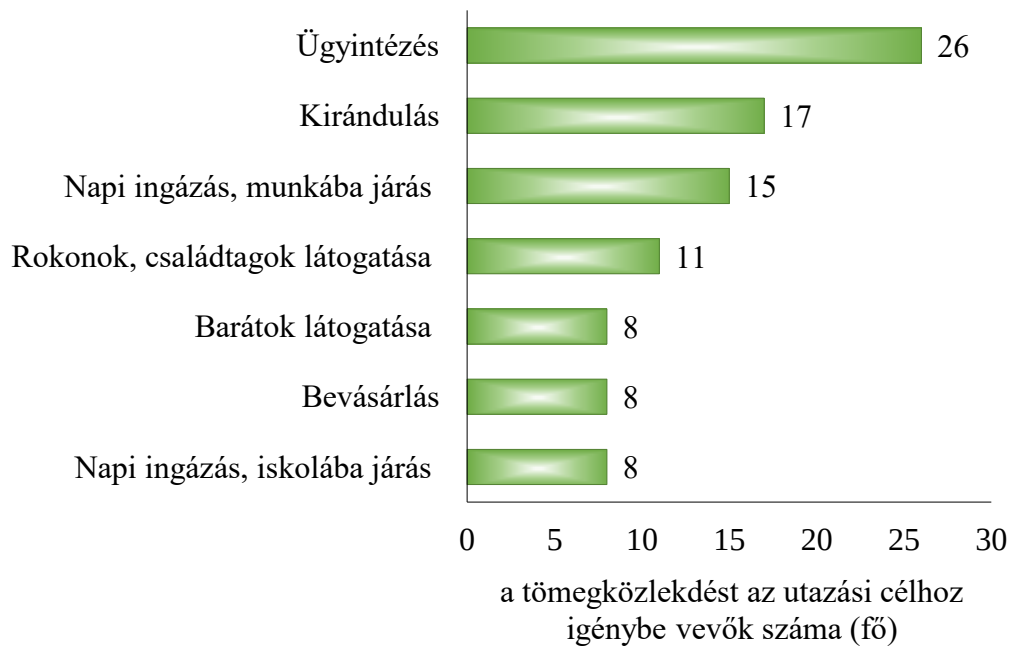
Balassagyarmatra, Vácra és Budapestre jár autóbusz, csupán a gyakoriságban van eltérés, hiszen Acsáról Balassagyarmatra napi 1 busz közlekedik, de Vácra napi 11 menetrendszerinti járat van. Azonban Nógrádkövesdről Vácra tömegközlekedéssel átszállás nélkül nem lehet eljutni, viszont Budapestre közlekedik napi 1 autóbusz. Becskéről átszállás nélkül csak Balassagyarmatra lehet eljutni, azonban innen indul a legtöbb járat.

A kitöltők 83 százaléka nem használt tömegközlekedési eszközt. Ennek az oka összefüggést mutat, hogy a kérdezettek közül csupán 6,56 százaléka elégedett a tömegközlekedési eszközzel. Az elégedetlenség okait az 13.ábra foglalja össze.

13.ábra: A tömegközlekedési eszközök elégedetlenségi okainak megoszlása (fő))
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

Mégis a rendszeresen tömegközlekedési eszközöket használók közül a többség Nógrádkövesdről származik, azonban érdekes, hogy nem innen közlekedik a legtöbb járat. Az eszközök használatának céljai megoszlának, a legtöbben ügyintézésre használják még a napi ingázás a munkába járást csupán 12% jelölte (14.ábra).

14.ábra: Tömegközlekedési eszközök használatának utazási célok szerinti megoszlása (fő)
Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

Fontos megjegyezni, hogy arra a kérdésre, hogy mennyire befolyásolja a lakhely elhagyást a tömegközlekedési eszközök minősége (5 szintes attitűdskálán) átlagosan 2,17-re értékelték, tehát, inkább nem befolyásolja a minőség, azt, hogy milyen gyakran hagyják el a településüket. Azonban azok közül, akik rendszeresen használnak tömegközlekedési eszközt 28,4 százalékponttal nagyobb arányban befolyásolja a minőség a település elhagyási hajlandóságot. Ennek köze lehet a saját autó meglétéhez. Keresztábra segítségével megvizsgáltam, hogy a saját autó megléte, miként befolyásolja a tömegközlekedési eszközök használatát. Az autóval nem rendelkezők körében lényegesen magasabb (72,4%) a tömegközlekedési eszközöket rendszeresen használók aránya, mint a saját autóval rendelkezők körében (8,6%). A Person-féle Chi-négyzet mutató $p=0,000$ szinten statisztikailag szignifikáns, vagyis a két változó között megfigyelt kapcsolat nagy valószínűséggel nem csak a véletlen műve.

Összeségében megállapítható, hogy a gazdasági fejlettség, mint a helyben maradást befolyásoló tényező a vizsgált területen is erős korrelációt mutat, azonban a szolgáltatások és az infrastruktúra minőségével a kérdezettek nagy aránya elégedetlen. Azonban az szakirodalomnak ellentmondanak az eredmények, miként az infrastruktúra gyenge minősége nem befolyása a lakhelyelhagyást összeségében, hiszen a kérdezettek nagy aránya rendelkezik autóval.

IV.4 A vidéki élet idillikusságának és elzártságának a kettősége

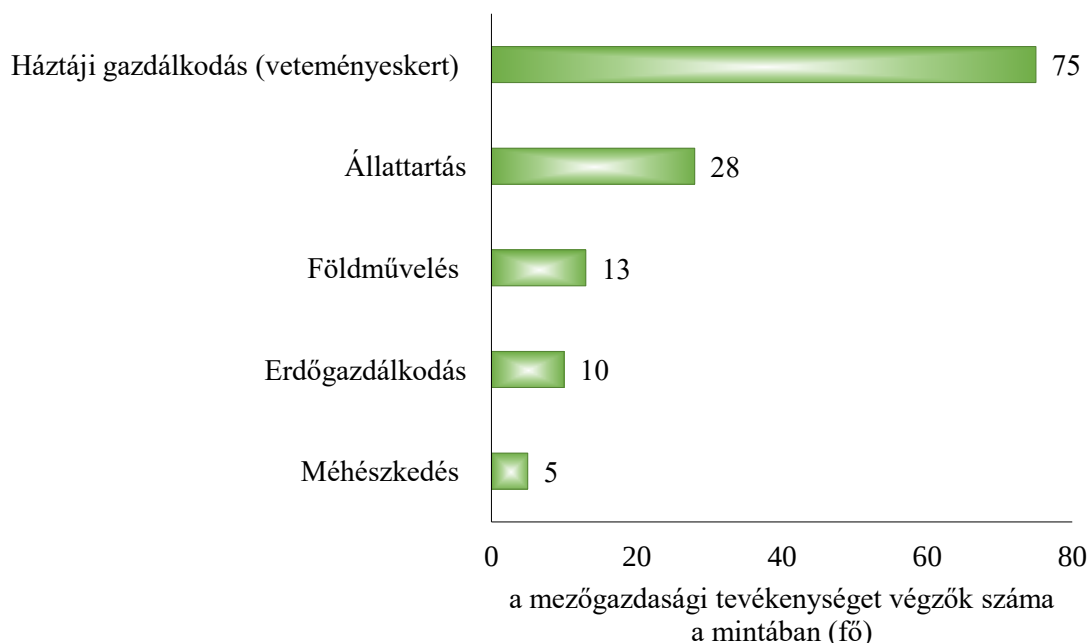
A falusi létet sokszor együttesen értelmezik a természet közelségével, a szép táj és a tiszta levegő meglétével. Önmagukban vajon elegendők ezek a tulajdonságok, az ott maradáshoz? A válaszok alapján átlagosan, az olyan tényezők, mint a szép táj, csend és nyugalom meglétének fontossági sorrendjén a biztonság 4,69-es átlaggal szerepel a legelső helyen, míg a tiszta levegő átlagosan 4,67-re lényeges az ott élőknek. A természet közelsége, nyugalom és csend hangsúlya körülbelül megegyező, mind a három tényező fontosságát átlagosan 4,5-re pontozták.

A biztonság megléte volt az egyik legfontosabb tényező a településen, a kitöltők 89 százaléka érzi biztonságosnak a lakhelyét. A tiszta levegő, csend és a nyugalom meglétét hasonlóan megközelítőleg 91százalék jelezte, hogy rendelkezik a települése. A szép táj és a természet közelsége kiemelkedően magas eredményeket mutat 120 és 121 fő állította (122 fős mintából), hogy az adott falu rendelkezik az alábbiakkal. Ezt a tényt az interjúk alanyaim is megerősítették. Rebeka Szécsénkében a környezetet és a természet közelségét szereti a leginkább. *„Olyan személy vagyok, aki nagyon megszokta már azt, hogy falun él, nem is tudnék szerintem városban élni”.*

A mezőgazdaság szerepe jelentős a falvakban. Anna is megerősítette, állítása szerint a környéken mindenki szereti a mezőgazdaságot és sok földjük van az embereknek, akárcsak nekik is. Férje rendszeresen jár traktorozni és saját földjeiket művelik. Emellett állattenyésztéssel is foglalkoznak. Disznókat és lovakat tartanak, mellette méhészkednek. A térségben a házak szinte mindegyikéhez tartozik családi kert. A vizsgált településeken 95 százalék rendelkezik családi kerttel. Így a mezőgazdasági tevékenységek közül a legkiemelkedőbb a háztáji gazdálkodás, amit a termőföld megfelelő minősége magyarázhat. Azok, akik háztáji gazdálkodással foglalkoznak 7 százalékponttal nagyobb arányban gondolják úgy, hogy az adott település rendelkezik megfelelő minőségű termőfölddel. Ezt Rebeka is megerősítette, az álma, hogy a kertjükben legyen egy gyümölcsös, ami csak vidéken valósítható meg, hiszen itt helyben ez a környezet megfelelő a földművelésre. Családja jelenleg a családi kertben termeli meg a szezonális zöldségeket, gyümölcsöket saját felhasználásra, az állattartás most nem prioritás náluk, csak tyúkokat tartanak otthon, télen még disznóvágásokkal biztosítják az éves sertéshús mennyiséget. Akárcsak Anna, aki életében a kert és a földművelés a mindennapi élet része.

Keresztábra elemzés segítségével megvizsgáltam miként befolyásolja a mezőgazdasági tevékenység végzése az elköltözési hajlandóságot. A mezőgazdasági tevékenységet végzők körében jóval kisebb (19,8%) azok aránya, akik próbáltak már elköltözni, mint a mezőgazdasági tevékenységet nem végzők (33,3%) körében. A mezőgazdasági tevékenység hatására kiszámított esélyhányados alapján azt mondhatjuk, hogy a mezőgazdasági tevékenységet nem végzők körében az elköltözési hajlandóságnak az esélye mintegy 2-szer nagyobb, mint a mezőgazdasági tevékenységet végzők körében.

A mezőgazdasági tevékenységek közül még az állattartás, amely kiemelkedik a többi ágazat közül (15.ábra). A további tevékenységek, mint az erdőgazdálkodás földművelés és méhészkedéssel foglalkozók arányának a csökkenése függhet attól, hogy a mintában szereplők csupán 32 százaléka rendelkezik háztájon kívüli földterülettel.

15.ábra: Különböző mezőgazdasági tevékenységet végzők száma (fő)

Adatforrás: saját kérdőíves felmérés

Ugyanakkor a saját mezőgazdasági földbirtok megléte is befolyásolhatja az elköltözési hajlandóságot. Keresztábra elemzés segítségével megvizsgáltam, miként befolyásolja, a saját háztájon kívüli földterület megléte az elköltözési hajlandóságot. Az eredményeket az 9. táblázat tartalmazza. A táblázatból látható, hogy a saját tulajdonú mezőgazdasági földterülettel nem rendelkezők körében (25,3%) magasabb az elköltözést megpróbálók aránya, mint a mezőgazdasági földterülettel rendelkezők körében (20,5%). Rebeka szintén megerősítette, miszerint a családi kert és a földek művelésére csak itt van lehetőségük.

		A háztájon kívül rendelkezél saját tulajdonú mezőgazdasági földterülettel (erdő, legelő, szántóföld)?		Összes
		Igen	Nem	
Próbáltál már elköltözni a településedről?	Igen			
		20,5%	25,3%	23,8%
	Nem			
		79,5%	74,7%	76,2%
Összes		100%	100%	100%
		n=39	n=83	n=122

9.táblázat: Elköltözési hajlandóság a háztájon kívüli saját tulajdonú mezőgazdasági földterülettel rendelkezés szerint a vizsgált lakosság körében

Adatforrás: kérdőíves felmérés alapján készített keresztábra elemzés

Összeségében elmondható, hogy a földterület és a mezőgazdasági tevékenység megtartó erő. Emellett a vidéki élettel járó előnyök is, mint a szép táj, a természet közelsége, a tiszta levegő meglepte egyöntetűen nagyon fontos a vizsgált egyéneknek.

V. ÖSSZEFOGLALÁS

A kutatásomban első részében bemutattam az immobilitáshoz kapcsolódó legfontosabb elméleteket. Ismertettem a három fő (motivációs) tényező elméleti megközelítését (társadalmi beágyazottság, a kapcsolatok szorossága; a társadalmi státusz befolyása; a falu szerepe) az immobilitás tükrében.

Nógrádkövesd és környékén az immobilitást befolyásoló tényezők kapcsán végzett kutatásom eredményei alapján elmondható, hogy a helyben maradásban a család szerepe szembetűnő. Kétségtelen, hogy a család az egyik legfőbb támasz és megtartó erő a vizsgált településeken. Azon hipotézisem miszerint az ugyanabban a faluban lakó szülők gátolják a mobilitást, hiszen kölcsönösen hasznot jelent (gazdasági, érzelmi támasz, gondozás) a szülő-gyermek kapcsolat, beigazolódott. Azonban nem szabad elfeledkezni a közösség szerepéről, a közös falubeli normák megtartó erejéről sem.

A települések gazdasági fejlettségének mértéke csökkent a térbeli egyenlőtlenséget. Azon hipotézisem, miszerint a tömegközlekedési hálózat gyenge minősége nem befolyásolja a település elhagyási szándékot, hiszen a kérdezettek nagy része rendelkezik autóval, beigazolódott. A gazdaságilag fejlettebb falvakban, az elégedettség mértéke a különböző szolgáltatásokkal magasabb, azonban összességében elmondható, hogy a kérdezettek megelégedése alacsony. Ezzel ellentétben a természet közelsége, a szép táj, a tiszta levegő fontossága jól látható és az ehhez kapcsolódó mezőgazdasági tevékenységek kimagaslók. Így elmondható, hogy a természet ereje vidékre köti a kérdezetteket.

A társadalmi státusz, nem határozza meg az egyén migrációs lehetőségeit a vizsgált mintámon. Azon hipotézisem, miszerint az iskolázottság gátolja az egyén lehetőségeit nem igazolódott be, a nyelvtudás hiánya azonban igen. Az anyagi javak alapján a vizsgált minta társadalmi pozíciója kedvező a helyben maradáshoz, és nem ennek a hiánya teszi lehetővé az elköltözést.

CARLING elmélete (2002) alapján a „voluntary immobility” érvényesül a vizsgált településeken, miszerint az egyéneknek a lehetősége meg van az elköltözéshez, szimplán a vágy hiánya tartja őket vissza. Összességében a motivációs tényezők között igenis van különbség, a vizsgált településeken. A család foglalja el az első helyet, mint visszatartó erő, ezt követi a falu szerepe, mind gazdasági, társadalmi és idillikusság szempontjából.

CARLING elmélete (2002) a vizsgált mintámon nem igazolódott be, miszerint a helyspecifikus előnyök, amik a migrációval elvesznének visszatartóerőként jelennek meg. Lehetséges, hogy ez csupán a mintám sajátossága így érdemes lehetne tovább kutatni ennek az okait, egy nagyobb és reprezentatívabb mintán.

VI. IRODALOMJEGYZÉK

BARÁTH G. – MOLNÁR B. – SZÉPVÖLGYI Á.: Területi egyenlőtlenségek a Közép-Dunántúlon. Tér és Társadalom, 15. 2001. 1.pp 111–129. URL: <https://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/790/1577> letöltési idő: 2020.11.23

BIHARI I. (2019) A falvakban élő immobil fiatalok jövőképe IN: Czibere I.(szerk) Metszetek Társadalomtudomány Folyóirat, Vol. 8 (2019) No. 3, (pp.167-183) Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézet, ISSN 2063-6415 DOI 10.18392/metsz/2019/3/9

BOURDIEU, P. 1999: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 156-177.

CAPELLO, R., – CARAGLIU, – A., – NIJKAMP, P. (2009): *Territorial capital regional growth: Increasing returns in cognitive knowledge use*. Tinbergen Institute Discussion Paper. <http://papers.tinbergen.nl/09059.pdf>

CARLING.J.(2002) Migration in the Age of Involuntary Immobility:Theoretical Reflections and Cape Verdean *Journal of Ethnic and Migration Studies*, pp.5-42 DOI: 10.1080/13691830120103912

COLE, N.L (2020 JANUÁR 24) Minden, amit tudnia kell a funkcionalista, elméletről Greenlane, URL: <https://www.greelane.com/hu/tudom%C3%A1ny-tech-math/t%C3%A1rsadalomtudom%C3%A1nyok/functionalist-perspective-3026625>

CONRADSON, D. (2005) Landscape, care and the relational self: therapeutic encounters in rural England. *Health and Place* 11 (4) pp. 337–348

CSEMEZ A. (1996) Tájtervezés- tájrendezés. Mezőgazda Kiadó, Budapest. 28-37.o.

CSURGÓ B. (2013): Vidéken lakni és vidéken élni, a városból vidékre költözők hatása a vidék

CZIBERE, I. – KOVACH, I. (2019) Községekben élő immobil fiatalok IN: Czibere I.(szerk) Metszetek Társadalomtudomány Folyóirat, Vol. 8 (2019) No. 3, (pp.3-22) Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézet, ISSN 2063-6415 DOI 10.18392/metsz/2019/3/1

CZIBERE, I. (2019) Az alacsony státuszú, szegénységben élő falusi fiatalok immobilitásának okai IN: Czibere I.(szerk) Metszetek Társadalomtudomány Folyóirat, Vol. 8 (2019) No. 3, (pp.133-152) Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézet, ISSN 2063-6415 DOI 10.18392/metsz/2019/3/7

ERDŐSI, F. (2002) Gondolatok a közlekedés szerepéről a régiók/városok versenyképességének alakulásában, IN: TÉR ÉS TÁRSADALOM 16.évf 2002/1 135-159. p.

FALUVÉGI, A. (2000): A magyar kistérségek fejlettségi különbségei Területi Statisztika 40 (4): 319–346.

FARKAS, Z. (2013) A társadalmi tőke fogalma és típusai Szellem és Tudomány 4. évf., 2013, 2: pp 106-133.

GKARTZIOS, M. (2013) 'Leaving Athens': narratives of counterurbanisation in times of crisis. *Journal of Rural Studies* 32 pp. 158–167

GYÖRI, R.-MIKLE, GY. (2017) A fejlettség területi különbségeinek változása Magyarországon, 1910–2011, *Tér és Társadalom* 31. évf., 3. szám, pp 143-166 2017doi:10.17649/TET.31.3.2866

HUSZTI, É. (2019) A hazai pálya előnye. A társas kapcsolatok szerepe falusi fiatalok immobilitásában IN: Czibere I.(szerk) *Metszetek Társadalomtudomány Folyóirat*, Vol. 8 (2019) No. 3, (pp.23-54) Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézet , ISSN 2063-6415 DOI 10.18392/metsz/2019/3/2

JANKOVICS, K., – SZILÁGYI, T. (2018) VIDÉKI TELEPÜLÉS BIZTONSÁG, ÉS GAZDÁLKODÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI, Nemzeti Községi Egyetem Budapest, URL : https://nkerepo.uninke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12951/Videki_telepules_biztonsag_es_gazdalkodas_osszefuggesei_2019.pdf?sequence=1

JELINEK, Cs., – VIRÁG T., (2020) Zsugorodó városok és társadalmi egyenlőtlenségek Magyarországon, *Szociológiai Szemle* 30(2): 4–26.

JENEY, L. -VARGA, Á., (2016) A felzárkóztatás eredményei és kudarcai az Encsi járásban, *Területi Statisztika*, 56(2), pp: 183–208; DOI: 10.15196/TS560205

JUHÁSZ P. (2009) Társadalom-Ismeret 2: A piacgazdaság intézményei és kultúrája, Jelenkutató Alapítvány URL: <http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/4676/1/646601.pdf>

KAPITANY, B., (2015 szerk) Demografiai fogalomtár, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet ISBN 978-963-9597-36-5

HALFACREE, K.H. - RIVERA M. J. (2011) Moving to the Countryside ... and Staying: Lives beyond Representations , *Sociologia Ruralis* Volume 52 Issue 1, pp 92-114 <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2011.00556.x>

KERÜLŐ, J. (2019) Az immobilitást növelő és csökkentő települési jellemzők IN: Czibere I.(szerk) *Metszetek Társadalomtudomány Folyóirat*, Vol. 8 (2019) No. 3, (pp.184-232) Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézet, ISSN 2063-6415 DOI 10.18392/metsz/2019/3/10

KOTICS, J. (2013): „A mai napnak való vagyok...” Tartósan munkanélküliek megélhetési stratégiái. In: Nagy K. (szerk.): *A szociális segély csökkentésének hatásai a vidéki Magyarországon, 2012 – inter- diszciplináris dokumentáció*. Pillangó Kutatás, Pro Cserehát Egyesület, Budapest, 50–69.

KOVÁCS, K. -VÁRADIM. M. (2013) Hátrányban, Vidéken, Argumentum Kiadó, ISBN 978-963-446-682-6

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2020) Települési, járási statisztika

KUCZI, T., (2011) Kisvállalkozás és társadalmi környezet, Jelenkutató Alapítvány

LENGYEL GY., – SZÁNTÓ Z., (2006 szerk) A Gazdaságszociológia Szöveggyűjtemény, Aula Kiadó, ISBN 963 9698 032

LENGYEL I.—DEÁK SZ. (2001) A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben (elméleti és fogalmi háttér, főbb irányzatok). Kézirat. Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar, Regionális és Alkalmazott Gazdaságtani Tanszék, Szeged.

LONCSÁK N., (2019) Területi immobilitás mint lehetőség a falusi fiatalok életében IN: Czibere I.(szerk) Metszetek Társadalomtudomány Folyóirat, Vol. 8 (2019) No. 3, (pp.114-132) Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézet, ISSN 2063-6415 DOI 10.18392/metsz/2019/3/6

MALKKI, L. 1992. "National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees." Cultural Anthropology 7(1):24–44.

MENETRENDEK.HU

MOKSONY, F. (2021) Keresztábra elemzés, Moksony, URL [http://web.uni-corvinus.hu/moksony/crosstab\(pw\).pdf](http://web.uni-corvinus.hu/moksony/crosstab(pw).pdf)

MOKSONY, F. (2018) Tapasztalati következmények statisztikai elemzése IN Moksony (szerk) Gondolatok és Adatok: Társadalomtudományi Elméletek Empirikus Ellenőrzése (3. kiadás) pp 45-118, ISBN:9778-963-503-685-1

MOLNÁR, A. (SZERK 2017) Cselekvőközösségek: aktív közösségi szerepvállalás EFOP-1.3.1-15-2016-0001 URL: https://cselekvokozossegek.hu/wp-content/uploads/CSK_utmutato_meres_ertekeles_20170331-2.pdf

MOLNÁR, É. (2019) A család hatása a falusi fiatalok immobilitására IN: Czibere I.(szerk) Metszetek Társadalomtudomány Folyóirat, Vol. 8 (2019) No. 3, (pp.153-166) Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézet, ISSN 2063-6415 DOI 10.18392/metsz/2019/3/8

NEMES, N. J. (szerk. 2005): Regionális elemzési módszerek, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, RTT 11

NÓGRÁD MEGYEI KORMÁNYHIVATAL FÖLDHIVATALI FŐOSZTÁLY FÖLDHIVATALI OSZTÁLY URL: http://www.takarnet.hu/pls/tknet/hivatalok_p.kozsegkereses

RÁCZ, K. – KOÓS, B. Á. – NEUMARK, T. (2006) HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TÉRSÉGEK TÁRSADALMI—GAZDASÁGI VISZONYAI *Tér és Társadalom* 20. évf. 2006/2. pp 115-141

SCHEWEL, K. (2019) Understanding Immobility: Moving Beyond the Mobility Bias in Migration Studies, *INTERNATIONAL MIGRATION REVIEW*, pp. 328-355 DOI:10.1177/0197918319831952

SCHEWEL K.(2015) Understanding the Aspiration to Stay: A Case Study of Young Adults in Senegal, pp 2-29 International Migration Institution (IMI)

URL:https://www.researchgate.net/publication/324067928_Understanding_the_Aspiration_to_Stay_A_Case_Study_of_Young_Adults_in_Senegal#fullTextFileContent

SHELLER, M., URRY, J. (2006): The new mobilities paradigm. *Environmental and Planning A*, 38., 207-226. <https://doi.org/10.168/a37268>

SISKÁNÉ, SZ. B., – HALÁSZ, L., – GÁL-SZABÓ L., (2017) A magyar fiatalok erősödő kivándorlási szándékának kiváltó okai és jellemzői (Reasons and characteristics of the Hungarian youth's increasing emigrational intentions) *Tér és Társadalom* 31. évf., 4. szám, DOI:10.17649/TET.31.4.2885

STOCKDALE, A. – HAARTSEN. T. (2018). "Editorial Introduction: Putting Rural Stayers in the Spotlight." *Population, Space and Place* 24(4):e2124. doi:10.1002/psp.2124.

SZILÁGYI D.-GERSE ZS. (2015) Fokról-fokra a települési lépcsőn – Társadalmi-gazdasági különbségek a településhierarchia-szintek között Magyarországon, *Területi Statisztika*, 55(2), pp 180–198.

MASSEY, D., – DURAND, J., – MALONE, N. (2002). *Beyond Smoke and Mirrors: Mexican Immigration in an Era of Economic Integration*. New York, Russel Sage Foundation

USZKAI, A. (2017) A vidéki térségek „új esélyei.” G. Fekete É. (2015): A vidéki munkanélküliség tömegessé válásától az újfoglalkoztatási modellekig – Tizenöt év foglalkoztatásitárgyú kutatásai, *Tér és Társadalom* 31.évf.,1.szám, doi:10.17649/TET.31.1.2797

VÁG, A (2010), A KÖRNYEZETI MIGRÁCIÓ OKAI (Explaining Environmental Migration) *Tér és Társadalom*, XXIV. évf. 2010,3, pp 59–74

VAN HOUTUM, H., – M. VAN DER VELDE. 2004. "The Power of Cross-Border Labour Market Immobility." *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 95(1):100–107.

VÁRADI, M. M. (2015) Szegénység, projektek, közpolitikák *Tér és Társadalom* 29.évf.,1.szám, pp 69-97 doi:10.17649/TET.29.1.2678

VÁRADI, M. (2020) Az (im)mobilitás dinamikái vidéki terekben - szakirodalmi kitekintés empirikus kiegészítésekkel, *Tér és Társadalom*, 34(3), pp. 114-141 DOI: 10.17649/TET.34.3.3285.

VII. MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: a kutatás során használt kérdőív kérdései

Kedves Kitöltő!

Ondrik Szonja vagyok, a Budapesti Corvinus Egyetem harmadéves szociológia szakos hallgatója. Az alábbi kérdőív kitöltésével hozzájárulsz a szakdolgozatom keretében készített kutatáshoz, amely azokat a vidéken élő elsősorban Nógrádkövesd és a környezetében lévő települések lakóit vizsgálja, akik a helyben maradást választották. A kitöltés önkéntes és anonim jellegű, a kitöltést bármikor megszakíthatod. Az adatokat összesített formában, statisztikai jelleggel fogom felhasználni a szakdolgozatomban. A kérdőív elküldésével hozzájárulsz a kutatásban való részvételhez. A kitöltés maximum 20 percet vesz igénybe.

Kérlek, csak abban az esetben töltsd ki a kérdőívet, ha Nógrádkövesden vagy annak közelében található falvakban élsz. Abban az esetben is töltsd ki a kérdőívet, ha esetleg tervezed az elköltözést, de jelen pillanatban az adott településeken laksz. Ha nem szerepel a felsorolások között a településed, de a közelben élsz, kérlek írd be a település nevét az egyéb mezőbe.

Bármilyen észrevétellel, további információért kapcsolatban a szonja.ondrik@stud.uni-corvinus.hu email címre lehet írni.

Köszönöm, hogy a kitöltéssel hozzájárulsz szakdolgozatom sikerességéhez!

1. Melyik településen élsz? *

- Szécsénke
- Becske
- Bercel
- Galgaguta
- Accsa
- Püspökhatvan
- Nógrádkövesd

2. Nemed? *

- Nő
- Férfi

3. Hány éves vagy? *

- 18 alatt
- 19-25
- 26-30
- 30-35
- 36-40
- 41-45
- 45 felett

4. Jelenleg tanulsz? *

- Igen
- Nem

5. Dolgozol-e? *

- Igen, teljes munkaidőben

- Igen, részmunkaidőben

- Nem dolgozom

- Egyéb:

6. Mit dolgozol? (Kérlek az egyéb kategóriába írd, be hogy mit dolgozol, ha nem dolgozol, jelöld be a nem dolgozom mezőt itt is.) *

- Nem dolgozom

- Egyéb:

7. Mi az oka annak, hogy nem dolgozol?

8. Mennyire tartod fontosnak, hogy a lakhelyed rendelkezzen az alábbiakkal? (Ahol az 1 azt jelenti, hogy - egyáltalán nem fontos, és az 5 pedig azt, hogy nagyon fontos!) *

- Csend és nyugalom

- Természet közelsége

- Tiszta levegő

- Szép táj

- Biztonság

- Megfelelő minőségű termőföld

- Településhez köthető pozitív élmények

- Személyes múlt (itt születtem és itt is telepedtem le)

- Munkahely közelsége

- Széleskörű munkahelyválaszték
- Alacsonyabb ingatlanár
- Nagyobb városok közelsége
- Fejlett tömegközlekedési hálózat
- Falubeli szociális támogatások

9. Szerinted a lakóhelyeden megtalálhatóak-e a következők? *

- Csend és nyugalom
- Természet közelsége
- Tiszta levegő
- Szép táj
- Biztonság
- Megfelelő minőségű termőföld
- Településhez köthető pozitív élmények
- Személyes múlt (itt születtem és itt is telepedtem le)
- Munkahely közelsége
- Széleskörű munkahelyválaszték
- Alacsonyabb ingatlanár
- Nagyobb városok közelsége
- Fejlett tömegközlekedési hálózat
- Falubeli szociális támogatások

10. Mit tartasz a legfontosabbnak a faludban? *

11. Mit hiányolsz a legjobban a faludból? *

12. Szerinted a városban vagy a falun olcsóbb a megélhetés? *

- Városban
- Falun

13. Miért gondolod így? *

14. Használsz rendszeresen tömegközlekedési eszközt? *

- Igen
- Nem

15. Ha igen, mit? *

- Busz
- Vonat
- Nem használok rendszeresen tömegközlekedési eszközt
- Egyéb:

16. Meg vagy elégedve a falu tömegközlekedési eszközeivel? *

- Igen
- Nem
- Részben igen, részben nem.

- Nem foglalkozom vele, mert kizárólag gépjárművel közlekedek.

17. Ha nem vagy megelégedve, mi az oka az előző válaszdodnak? *

- Ritkán járnak
- Nem megfelelő csatlakozás
- Kevés választék
- Utak minősége élvezhetetlenné teszi az utazást
- Megnövekedett menetidő
- Nem megfelelő minőségű tömegközlekedési eszközök
- Meg vagyok elégedve.
- Egyéb:

18. Milyen célra használod a tömegközlekedési eszközöket? *

- Napi ingázás, munkába járás
- Napi ingázás, iskolába járás
- Bevásárlás
- Rokonok, családtagok látogatása
- Barátok látogatása
- Kirándulás
- Ügyintézés
- Nem használok tömegközlekedési eszközt
- Egyéb:

19. Mennyire befolyásolja a tömegközlekedési hálózat minősége, hogy milyen gyakran hagyod el a települést? *

egyáltalán nem befolyásolja 2 3 4
teljesen befolyásolja

20. Mennyire vagy elégedett az alábbi szolgáltatásokkal a faludban (vagy annak közvetlen közelében, számodra kényelmesnek tartott távolságon belül)? (Ahol az 1 azt jelenti, hogy egyáltalán nem vagyok megelégedve, és az 5 pedig azt, hogy teljesen meg vagyok elégedve.) *

- Élelmiszerboltok száma
- Élelmiszerboltok felszereltsége
- Orvosi ellátás
- Gyógyszertár
- Tömegközlekedés
- Kocsma
- Szórakozási lehetőségek száma
- Internetes lefedettség

- Szépítkezési lehetőségek (fodrász, kozmetikus)
- Sportolási lehetőségek
- Helyi oktatás
- Könyvtár

21. Elégedett vagy a helyi önkormányzati ügyintézással? *

- Igen
- Nem
- Nem tudom

22. Miért érzel így? *

23. Elégedett vagy a polgármesterrel? *

- Igen
- Nem
- Nem tudom

24. Miért érzel így? *

25. Milyen gyakran hagyod el a településet? *

- Mindennap magánjellegű dolgok miatt
- Mindennap munka miatt
- Heti több alkalommal
- Hetente
- Havi 2-3 alkalommal
- Havonta
- Nagyon ritkán
- Egyéb:

26. Rendelkezel családi kerttel? *

- Igen
- Nem

27. Milyen mezőgazdasági tevékenységet végzel? *

- Háztáji gazdálkodás (veteményeskert)
- Állattartás
- Erdőgazdálkodás
- Földművelés
- Méhészkedés
- Nem végzem mezőgazdasági tevékenységet
- Egyéb:

28. A háztájon kívül rendelkezel saját tulajdonú mezőgazdasági földterülettel (erdő, legelő, szántóföld)? *

- Igen
- Nem

29. Melyik a legmagasabb iskolai végzettséged? *

- 8. évfolyamnál alacsonyabb iskolai végzettség
- Általános iskola
- Középiskola érettségi nélkül
- Érettségi
- Szakközépiskola
- Szakképesítés
- Egyetem/ Főiskola
- Egyéb:

30. Rendelkezel-e OKJ képzéssel? *

- Igen
- Nem

31. Beszélsz-e idegen nyelvet? *

- Igen
- Nem

32. Milyen idegen nyelvet beszélsz, ha beszélsz és milyen szinten van belőle nyelvvizsgád? *
(Alapfok, Középfok, Felsőfok, Nincs nyelvvizsgám)

- Angol
- Francia
- Spanyol
- Olasz
- Német
- Orosz
- Szlovák
- Egyéb

33. Elköltöztél-e otthonról? *

- Igen
- Nem

34. Hányan éltek a családban (veled együtt)? *

- Egyedül élek
- 2 fő
- 3 fő
- 4 fő
- 5 fő
- 5 fő felett

35. Hány eltartott személy van a családban? *

- 1 fő
- 2 fő
- 3 fő
- 3 fő felett
- Nincs eltartott a családban

36. Rendelkezel-e saját autóval? *

- Igen

- Nem

37. Milyen célra használod? (Kérlek az egyéb kategóriába írd be milyen célra használod. Ha nem rendelkezel jelöld be a nem rendelkezem saját autóval mezőt.) *

- Nem rendelkezem saját autóval
- Egyéb:

38. Hány autóval rendelkezik a család? *

- 1
- 2
- 3
- 3 felett
- Nem rendelkezik autóval a család

39. Van-e jogosítványod? *

- Igen
- Nem

40. Milyen messze költöztél a családi háztól, ha elköltöztél? *

- Szomszéd ház
- Pár házzal arrébb
- Faluban maradtam, de távolabb a szülői háztól
- Másik faluba költöztem
- Nem vonatkozik rám, mert nem költöztem el otthonról.

41. Rendelkezel saját házzal? *

- Igen, vettem.
- Igen, megörököltem.
- Igen, építettem
- Nem, albérletben lakom.
- Nem, a szüleimmel lakom
- Egyéb:

42. Több generáció él együtt a háztartásban? *

- Igen
- Nem

43. Van a házon hitel? *

- Igen
- Nem
- Nem válaszolok

44. Körülbelül mennyit tudsz félre tenni havonta? *

- 5000 Ft alatt
- 5000-10.000 Ft
- 10.000-30.000 Ft
- 30.000-50.000 Ft

- 50.000-100.000 Ft
- 100.000 Ft felett
- Nem tudok félretenni
- Nem válaszolok
- Egyéb:

45. Részesülsz-e a következőkben rendszeresen? *

- Külföldi nyaralás (évente egy-két alkalom)
- Külföldi nyaralás (évente több alkalom)
- Belföldi nyaralás (évente egy-két alkalom)
- Belföldi nyaralás (évente több alkalom)
- Rendszeres hobbi
- Színházba járás (évente 3-nál több alkalommal)
- Moziba járás (évente 3-nál több alkalommal)

46. Részesülsz a következő szociális kedvezményekben? *

- Falusi CSOK
- Babaváró hitel
- Helyi kedvezményes telekvásárlás
- Szociális tűzifa támogatás
- Otthonteremtési program
- Nem részesülök ilyenekben
- Nem válaszolok
- Egyéb:

47. Hány barátod van a faluban? *

- 1-2
- 3-5
- 6-10
- 10 felett
- Egyéb:

48. Barátaid többsége ugyanazon a településen lakik, mint Te vagy a településen kívül? *

- Településen belül
- Településen kívül

49. Szüleid kapcsolatai révén el tudsz intézni sok dolgot magadnak? *

- Igen
- Nem
- Nem tudom

50. Szüleid is a faluban laknak? *

- Igen, ugyanabban a faluban
- Nem, a szomszédos településeken
- Nem, távol laknak tőlem (minimum 30km)

51. Párkapcsolatod is a faluban található? *

- Igen
- Nem
- Nincs párkapcsolatom

52. Milyen gyakoriak az alábbi események a mindennapjaidban? *

(Mindennapi, Heti egy-két alkalom, Hetente, Havi egy-két alkalom, Havonta, Ritkábban, mint havonta)

- Családi rendezvények
- Baráti találkozások
- Rokoni találkozások
- Szomszédokkal történő találkozások

53. Olyan munkahellyel rendelkezel, melynek köszönhetően el tudsz intézni sok dolgot a családnak? *

- Igen
- Nem
- Nem tudom

54. Úgy érzed megbecsülnek a munkahelyeden? *

- Igen
- Nem
- Nem tudom

55. Mennyire fontosak az alábbi tényezők számodra?(Ahol az 1 azt jelenti, hogy - egyáltalán nem fontos, és az 5 pedig azt, hogy nagyon fontos!) *

- Család közelsége
- Családi összetartás
- Családi segítségnyújtás
- Barátok közelsége
- Baráti segítségnyújtás
- Falubeliek összetartása
- Közösségi programokon (falunap) részvétel
- Közös értékrend a falubeliekkel
- Közös falubeli viselkedési normák betartása (például mindenkinek köszönni kell)

56. Részt szoktál venni közösségi programokon, mint falunap, szüreti felvonulás? *

- Igen, minden alkalommal
- Igen, a legtöbbször
- Ritkán
- Nem szoktam résztvenni
- Egyéb:

57. Vannak-e olyan rokonaid, barátaid, akikkel tartósan kölcsönösen segítitek egymást? *

- Igen
- Nem

58. Tagja vagy-e valamilyen sport klubnak a környékeden? *

- Focicsapat
- Kézilabdacsapat
- Röplabdacsapat
- Nem vagyok tagja
- Egyéb:

59. Melyik településen található ez a sportklub? Az egyéb mezőbe írd a település nevét, ha nem vagy tagja semmiféle sportklubnak akkor jelöld be a nem vagyok tagja mezőt. *

- Nem vagyok tagja semmiféle sportklubnak
- Egyéb:

60. Milyen viszonyossági kapcsolatokat tartasz fent, a családdal, rokonokkal, barátokkal? *

- Ügyintézés (hivatalos ügyekben segítségnyújtás, bevásárlás)
- Otthoni kisebb-nagyobb munkák (házimunka, szerelés, házkörüli munkák)
- Mezőgazdasági munkák
- Gyermekek felvigyázása
- Idősgondozás
- Érzelmi támasz
- Munka
- Pénz, anyagi támasz
- Családi vállalkozásban részvétel
- Hirtelen valamiért átszaladok a szomszédokba
- Egyéb:

61. Mennyire érzed úgy, hogy számíthatsz másokra a faluban? (Ahol az 1 azt jelenti, hogy - egyáltalán nem számíthatok rájuk, és az 5 pedig azt, hogy teljes mértékben számíthatok rájuk.) *

- Család
- Barátok
- Helyben tanító tanárok
- Szomszéd
- Önkormányzat
- Képviselőtestület

62. Felelősnek érzed magad a családotért, legfőképpen a szüleid iránt? *

- Igen
- Nem

63. Modern vagy hagyománytisztelő a beállítottságod? *

- Modern
- Hagyománytisztelő
- Valahol a kettő között

64. Gondolkoztál már azon, hogy elköltözzöl a faluból? *

- Igen
- Nem

65. Miért? *

66. Próbáltál már elköltözni a településedről? *

- Igen
- Nem

67. Mennyire befolyásolják a következők az elköltözési hajlandóságod? (Ahol az 1 azt jelenti, hogy - egyáltalán nem befolyásolná, és az 5 pedig azt, hogy nagyon befolyolná!) *

- Félem a kiközösítéstől az új helyen

- Helyben van a családom
- Ide köt a munkahelyem
- Olyan tudással/ügyfélkörrel/kapcsolatrendszerrel rendelkezem, amelyet csak itt tudok hasznosítani (mezőgazdasági tevékenység, fodrászat, kozmetika)
- Itt mindenkit ismerek
- Faluban számítanak a segítségemre
- Itt rendelkezem megfelelő kapcsolatokkal, amiket fel tudok használni
- Fontos személynek tartom magam a faluban
- Megszoktam ezt a falut már
- A településem gazdasági helyzete összeségében kedvező számomra (például van egy jó munkahelyem)
- Már rendelkezem házzal helyben
- Gyermeke(i)m/testvére(i)m ide jár(nak) óvodába, iskolába

68. Összeségében meg vagy elégedve az ottani életeddel? *

- Igen
- Nem

2. sz. melléklet: a kutatásban elkészített félig strukturált interjúk fonala

1. Miért pont ezt a települést választottad?
2. Mit szeretsz benne a legjobban?
3. Mit hiányolsz belőle a legjobban?
4. Mi a véleményed a helyben megtalálható szolgáltatásokkal? Elégedett vagy velük? Ha igen, miért? Ha nem, miért nem?
5. Mit gondolsz miben rejlik a falu vonzereje?
6. Foglalkozol mezőgazdasági tevékenységgel, állattartással? Ha igen, mivel? Ha nem, miért nem?
7. Mennyire fontos számodra a természet közelsége? Kérlek mesélj erről egy kicsit bővebben!
8. Mit gondolsz a helyi tömegközlekedésről?
9. Elköltöztél már otthonról? Ha igen, milyen messzire? Ha nem, miért nem?
10. Milyen a kapcsolatod a szüleiddel? Kérlek mesélj erről egy kicsit bővebben!
11. Felelősnek érzed magad a szüleid iránt? Ha igen, ez miben mutatkozik meg? Ha nem, miért nem?
12. Milyen viszonyosági kapcsolatokat folytatasz?
13. Ha elköltöznél félsz attól, hogy bizonyos helyi előnyöket elveszítesz? Ha igen mik ezek? Ha nem, akkor miért nem?
14. Mik a jövőbeli terveid (5év) itt a faluban?

3. sz. melléklet: Az alap és központi funkciók alapján kialakított településhierarchia modell eredményei Szilágy-Gerse (2015) és saját mutatók alapján KSH adatokkal

Tényező	Mutató	Acsa	Becske	Bercel	Galgaguta	Nógrádkövesd	Szécsénke
Népesség	Lakónépesség száma (fő) 2019	1374	558	1708	608	650	200
Szolgáltatások (2019, db)	Élelmiszerbolt	3	1	3	1	1	
	Zöldséges	1	1	1			
	Nemzeti dohánybolt	1	1	2	1	1	
	Barkács-és iparcikkbolt	1		1	1		
	Ruhaüzlet			1			
	Gyógyszertár	1		1		1	
	Pékség	1		1			
	Szépességápolási létesítmény	4		3	2	1	
	Üzemanyagtöltő állomás				1		
	Bankfiók			1			
	ATM			1			
	Postai szolgáltatóhelyek száma	1	1	1	1	1	
Szabadidős tevékenység	Játszótér	1	1	1	1	1	1
	Sportcsarnok, sportpálya	1		1			
	Uszoda	1					
Infrastruktúra	Vonatállomás	Igen	Nem	Nem	Igen	Igen	Nem
	Buszállomás	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen	Igen
Vendéglátás	Vendéglátóhelyek száma	1		1			
	Kocsma	5	1	1	1	1	
Egészségügy	Fogorvos			1		1	
	Működő háziorvosok és házi gyermekorvosok száma	1	1	1	1	1	1
Szociális ellátás	Működő bölcsőde			1			
	Szociális otthonok léte			3			
Oktatás	Általános iskolai feladatellátási helyek száma	1		1		1	
	Óvodai feladatellátási helyek száma	1	1	1	1	1	
Kultúra	Könyvtár	1	1	1	1	1	1
	Közművelődési létesítmény	2	2	1	1	1	1
	Mentőállomás léte (db)			1			
	Tűzoltóság léte (db)			1			